

LAUREA

AMMATTIKORKEAKOULU

Yhdessä enemmän

Repullinen huolenpitoa

Selvitys ennaltaehkäisevästä perhetyöstä kouluikäisille KUUMA-kuntien
alueella

Moilanen, Satu

Wilenius, Sanna

2015 Hyvinkää

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Repullinen huolenpitoa.
Selvitys ennaltaehkäisevästä perhetyöstä kouluikäisille
KUUMA-kuntien alueella

Moilanen, Satu
Wilenius, Sanna
Sosiaaliala YAMK
Perhekeskeisen varhaiskasvatuksen
kehittäminen ja johtaminen
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2015

Moilanen, Satu & Wilenius, Sanna

Repullinen huolenpitoa. Selvitys ennaltaehkäisevästä perhetyöstä kouluikäisille KUUMA-kuntien alueella

Vuosi

2015

Sivumäärä

55

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa ja tuoda näkyväksi ennaltaehkäisevää koululaisille suunnattua perhetyötä Riihimäen kaupungille sekä muille selvitykseen osallistuville kunnille koululaisten perhetyön kehittämiseksi. Toimeksiantaja työlle on Riihimäen kaupungin Huolenpitoa-hanke, joka on opetus -ja kulttuuriministeriön rahoittama hanke koulutuksellisen tasa-arvon kehittämiseksi.

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen selvitys, jonka aineisto kerättiin avoimella haastattelulla ja kyselyillä. Asiantuntijahaastattelut ja kyselyt toteutettiin KUUMA-kuntien alueella. Mukana selvityksessä ovat Hyvinkää, Kerava, Mäntsälä, Pornainen, Sipoo, Nurmijärvi ja Tuusula. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä.

Selvityksessä käy ilmi, että työskentelyä tehdään hyvinkin kirjavasti KUUMA- kunnissa, jokaisen kunnan tarpeiden ja resurssien mukaan. Ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasperheet ovat yksilöllisiä ja asiakastapaamiset ainutkertaisia, siksi on likimain mahdotonta määrittää ennaltaehkäisevää perhetyötä tarkkarajaisesti. Selvityksen mukaan ennaltaehkäisevyys on asia, johon kaikissa selvitykseen osallistuneissa kunnissa pyritään panostamaan ennen ongelmien kriisiytymistä. Moniammatillinen yhteistyö koettiin selvityksen perusteella rikkaudeksi. Kouluinstituutio on merkittävä suomalaisten lasten ja nuorten kasvuympäristö. Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki velvoittaa kuntia entistä yhteisöllisempään työskentelyyn. Moniammatillisen yhteistyön keinoin koulun arjessa tulisi kohdata ongelmat vielä silloin kun ne ovat vielä pieniä ja esittää selvityksemme aineistostakin nousseen kommentin: “kuka ottaa kopin tästä?”

Asiasanat: koulu, varhainen puuttuminen, perhetyö, koulun sosiaalityö, moniammatillinen yhteistyö

Moilanen, Satu & Wilenius, Sanna

Preventive family work for schoolchildren in the KUUMA region

Year	2015	Pages	55
------	------	-------	----

The aim of this thesis is to provide information and bring tacit knowledge about preventive family work which is aimed at schoolchildren. The thesis is for the city of Riihimäki as well as other municipal participants. The employer for this work is the city of Riihimäki and the Huolenpitoa project which is funded by the Ministry of Education and Culture for the development of educational equality.

The thesis is a qualitative study, the data of which was collected with an open interview and surveys. Specialist interviews and surveys were carried out in the KUUMA municipal area. The following municipalities have been included in the study: Hyvinkää, Kerava, Mäntsälä, Pornainen, Sipoo, Nurmijärvi and Tuusula. The material was analyzed by content analysis.

The thesis shows that work is done in very different ways in each KUUMA municipality as the work is based on each municipality's own needs and resources. Customer meetings are very unique in preventive family work and the customer families are individual. Therefore it is nearly impossible to determine preventive family work in a precise way. According to the survey, prevention is a matter to which all the participating municipalities try to invest in before the problems reach a crisis phase. Multi-professional co-operation was considered an asset in this report.

The Finnish school institution is a major growing environment for children and young people. The new Pupil and Student Welfare Act obliges municipalities to work in an even more communal manner. With multi-professional co-operation in everyday school life problems should be encountered when they are still small and the question which arises from the data should be asked: "who is going to tackle this?"

Keywords: School, early intervention, family work, school social work, multi- professional co-operation

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Selvitystyön keskeisiä käsitteitä	8
2.1	Peruskoulun tavoitteet	8
2.2	Sosiaalihuoltolaki ja oppilashuoltolaki muutoksessa	9
2.3	Koulun sosiaalityö ja moniammatillisuus	10
2.4	Hyvinvoiva perhe = Hyvinvoiva lapsi	12
2.5	Perhetyö	16
3	Kouluperhetyön visio	20
3.1	Kouluperhetyön megatrendit	20
3.2	Kouluperhetyön PESTE-analyysi	22
4	Selvityksen taustat ja lähtökohdat	23
4.1	Huolenpitoa- hanke ja työn tausta	23
4.2	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja selvityskysymys	24
5	Selvityksen toteuttaminen ja aineiston analyysi	26
5.1	Benchmarking- menetelmä	26
5.2	Avoin haastattelu- ja kysely	27
5.3	Aineiston analyysi	28
5.4	Luotettavuus ja etiikka	29
6	Tulokset: Koululaisten ennaltaehkäisevä perhetyö KUUMA-kunnissa	30
6.1	Mäntsälä, Pornainen	31
6.2	Kerava	31
6.3	Sipoo	32
6.4	Nurmijärvi	32
6.5	Hyvinkää	35
6.6	Tuusula	35
7	Aineistosta esiin nousseita haasteita ja työn kehittämisen tarpeita	38
7.1	Toimintaympäristön haasteet	38
7.1.1	Sosiaali- ja terveystoimi vai sivistystoimi	38
7.1.2	Yhteistyön haasteet	39
7.1.3	Ennaltaehkäisevää vai ei	40
7.2	Työn emotionaalinen kuormittavuus	41
7.2.1	Suruperheet	41
7.2.2	Persoona työvälineenä ja oman työn vaikutusmahdollisuudet	42
8	Johtopäätökset	42
9	Pohdinta	44
	Lähteet	47
	Kuviot	52

Liitteet.....	53
---------------	----

1 Johdanto

Suomalaisen yhteiskunnan yksi merkittävimmistä peruspilareista ja kasvuympäristöistä lapsille on koulu. Perustehtävässään onnistuessaan koulujärjestelmä tukee kokonaisvaltaisesti yksilöitä korkeakouluihin saakka. Koulu on yhteisö ja yksilöiden ongelmat syntyvät usein yhteisöissä. Koulun sosiaalityö voi tarjota ratkaisuja tähän ongelmaan, mutta psykososiaalisen palvelujärjestelmän rakennetta tulisi pyrkiä uudistamaan niin, että se palvelisi perheitä paremmin (Wallin 2011, 27-29.) Koululaisten perheissä tehtävä perhetyö on aina vapaaehtoista ja aloite saattaa tulla vanhemmilta tai koulun oppilashuoltoryhmältä. Avun tarve ei aina välttämättä ole kovin suurta. Vanhempia tuetaan kasvattajan tehtävässä esimerkiksi neuvomalla miten lapsen läksyjen lukua ohjataan tai kuinka pidetään yhteisesti sovituista sopimuksista kiinni. Työmuoto ei ole vakiintunut Suomessa, vaikkakin sille olisi Lastensuojelun keskusliiton (2012) mukaan tarvetta ja tilausta.

Vuonna 2015 on astunut voimaan uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014), joka painottaa entistä vahvemmin ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä perheissä. 1.8.2014 astui voimaan uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013), joka velvoittaa kaikkia kuntia järjestämään oppilailleen psykologi- ja kuraattoripalveluita sekä kouluja toteuttamaan entistä vahvempaa yhteisöllistä työtä. Koululta käsin tehtävä perhetyö parantaisi koulun ja kodin välistä yhteistyötä. Tällä hetkellä koulukuraattorit ottavat oppilaita ja vanhempia vastaan, mutta kouluperhetyö olisi astetta syvällisempää perheen auttamista lapsen koulunkäyntiin liittyvissä asioissa ilman lastensuojelun asiakkuutta. Perhetyö tukisi siis muuta oppilashuoltotyötä. Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos, THL (2015) kuvaa ennaltaehkäisevän perhetyön olevan lapsiperheille kohdennettua kokonaisvaltaista, suunnitelmallista ja pitkäjänteistä tukemista. Perhe nähdään kokonaisuutena, jota pyritään auttamaan silti poissulkematta perheenjäsenten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Ennaltaehkäisevän perhetyön keskeinen tehtävä on auttaa perheitä selviytymään arjessa sekä tukea perheitä omien voimavarojen käyttöön otossa.

Koulun sosiaalityötä on lähdetty kehittämään viime vuosikymmeninä ja koulun sosiaalityön kentälle on astunut paljon uusia tutkintonimikkeitä. Koululaisten ja heidän perheidensä kanssa tehtävästä perhetyöstä on vain vähän materiaalia saatavilla eri tietokannoista ja painettuna materiaalina. Alunperin pääpainotuksemme työssä oli selvittää vain koululaisten kanssa- ja kouluilta käsin lähtevää työskentely mallia, mutta pian huomasimme että työtä tehdään hyvinkin kirjavasti eri kunnissa. Työmuotoa, jota lähdimme hakemaan, olikin käytössä vain yhdessä kunnassa. Päätimme ottaa selvitykseen mukaan KUUMA-kunnat ja näissä kunnissa tapahtuvan ennaltaehkäisevän työskentelyn. Opinnäytetyömme on tarpeellinen, sillä kokoamme selvityksessä yhteen eri kuntien käytänteitä auttaa koululaisia heidän ympäristössään. Opinnäytetyössä selvitämme, miten KUUMA-kuntien alueella toteutetaan kouluikäisten lasten ja nuorten ennaltaehkäisevää perhetyötä.

Riihimäellä on ollut vuodesta 2013 käynnissä koulutuksellista tasa-arvoa kehittävä Huolenpitoa-hanke. Tässä opinnäytetyössä on Huolenpitoa-hankkeen kehittämiseksi selvitetty ja mallinnettu Kuuma-kuntien alueella tehtävää ennaltaehkäisevää kouluperhetyötä ja siihen liittyviä kokemuksia. Opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä ovat sosiaalihuolto- ja oppilashuoltolaki, koulun sosiaalityö, moniammatillisuus sekä hyvinvointi ja perhetyö.

2 Selvitystyön keskeisiä käsitteitä

Selvitystyö pohjautuu KUUMA-kuntien alueella kouluikäisille toteutettavaan ennaltaehkäisevään perhetyöhön työntekijöiden näkökulmasta. Tarkastelemme selvitystyön keskeisiä käsitteitä, kuten Bronfenbrennerin kehitysteoriaa ihmisen hyvinvoinnin kannalta, proaktiivista eli ennaltaehkäisevää perhetyötä, moniammatillisuutta kouluissa perhetyön näkökulmasta ja sosiaali- ja oppilashuoltolakia. Koululaisten perhetyö on Suomessa työmuotona hyvinkin nuori, jonka vuoksi aiheesta on hyvin vähän kirjallisuutta ja tutkimuksia saatavilla, joten työmme teoriapohjassa perhetyön kuvaus keskittyy vahvasti perhetyön yleisiin käytänteisiin.

2.1 Peruskoulun tavoitteet

Suomen perusopetuslaissa (L 21.8.1998/628) kuvataan opetuksen tavoitteeksi tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Opetuksen tulisi edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana. Opetuksen tavoitteena on lisäksi turvata riittävä yhdenvertaisuus koulutuksessa koko maan alueella.

Peruskoulu on yhtenäiskoulu, joka antaa kansalaisille tarpeellista yleissivistävää peruskoulutusta. Peruskoululain (476/1983)mukaan peruskoulun tulee pyrkiä kasvattamaan oppilaitaan tasapainoisiksi, hyväkuntoisiksi, vastuuntuntoisiksi, itsenäisiksi, luoviksi, yhteistyökykyisiksi ja rauhantahtoiksi yhteiskunnan jäseniksi. Siveellisyys, hyvät tavat sekä tarvittavat tieto ja taitopohjat kuuluvat peruskoulun opetustavoitteisiin. Toiminnan tulisi antaa oppilaalle mahdollisuuden persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen, yhteiskunnan ja työelämän, ammatinvalinnan ja jatko-opintojen, elinympäristön ja luonnon suojelemisen, kansallisen kulttuurin ja kansallisten arvojen sekä kansainvälisen yhteistyön ja rauhan edistämisen kannalta tarpeellisia valmiuksia sekä edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa.

2.2 Sosiaalihuoltolaki ja oppilashuoltolaki muutoksessa

Suomessa on astunut voimaan 1.4.2015 uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014), joka pyrkii turvaamaan kansalaisten sosiaalipalvelut ja pitämään yllä sosiaalista turvallisuutta ja hyvinvointia. Keskeistä on, että laki painottaa peruspalvelujen vahvistamista, varhaista puuttumista ja ennaltaehkäisevyyttä. Matala kynnyks peruspalveluissa vähentää pitkällä tähtäimellä mahdollisesti korjaavien toimenpiteiden tarvetta (Sosiaali- ja terveysministeriö, STM 4/2015; STM 2015.)

Perhepalveluja pyritään muuttamaan sosiaalihuoltolain kautta niin, että ei lastensuojelullinen perhepalvelu valtaa alaa tällä hetkellä hallitsevalta lastensuojelulliselta toiminnalta. Asiakkaan etu on huomioitava kaikissa päätöksissä. Sosiaalipalveluja on pyrittävä järjestämään jatkossa eri hallinnonalojen peruspalvelujen yhteydessä kuten perhetyö neuvolan kautta tai palveluun ohjaaminen koulun kautta. (STM 2015.)

Sosiaalihuoltolain ohella on 1.8.2014 astunut voimaan uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013), jossa keskeistä työmme kannalta on opiskeluhuollon toteutus. Opetushallitus, OPH, on hyväksynyt 22.12.2014 uuden opetussuunnitelman, jossa oppilas- ja opiskelijahuoltolain termien sijasta käytetään termiä oppilashuolto. Opetussuunnitelman mukaan oppilaalla on oikeus saada oppilashuolto, jota opetukseen osallistuminen edellyttää. Oppilashuolto on ensisijaisesti ennaltaehkäisevää ja kouluyhteisöä tukevaa. Keskeistä työskentelyssä on monialainen työskentely. (OPH 2014, 77.) Aiemmin toiminta on ollut vapaamuotoista eikä edes oppilashuoltoryhmien toiminnasta ole ollut lakimääräyksiä. Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki edellyttää kolmijakoiseen järjestelmään siirtymistä. Yleisesti koko opiskeluhuollon suunnittelusta vastaa opiskeluhuollon ohjausryhmä, joka voi olla useamman koulutuksen järjestäjän yhteinen. Monialainen opiskeluhuoltoryhmä puolestaan koostuu koulukohtaisesti ja sen tehtävänä on yhteisöllisen opiskeluhuollon toteutuminen. Yksittäisen oppilaan asioita puolestaan käsitellään monialaisessa asiantuntijaryhmässä joka on koottavissa tapauskohtaisesti. (Mahkonen 2015, 66-67; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013, 15-18§) mukaan jokaiselle oppilaalle on järjestettävä seitsemässä päivässä mahdollisuus keskusteluun kuraattorin tai koulupsykologin kanssa. Kiireellisissä tapauksissa opiskelija pitää ohjata välittömästi tuen piiriin. Opiskeluhuollon on tarkoitus tapahtua avoimesti, yhteistyössä oppilaan ja hänen huoltajiensa kanssa.

2.3 Koulun sosiaalityö ja moniammatillisuus

Koulun sosiaalityö on hyvinkin erilaista maasta riippuen ja on erityisen vaikea lähteä vertailemaan suomalaista koulun sosiaalityötä muiden maiden käytäntöjen kanssa. Koulun sosiaalityön nähdään olevan lähtöisin Yhdysvalloista, jossa se on saanut alkunsa jo 1900-luvun alussa Jane Addamsin ja Mary Richmondin ollessa kouluympäristön sosiaalityön uranuurtajia (Wallin 2011, 69). Suomessa kouluissa tapahtuvasta perhetyöstä on hyvin vähän materiaalia saatavilla ja koulun sosiaalityö käsittää toistaiseksi kirjallisuudessa pääasiallisesti vain koulukuraattorin ammatin, eikä muita ammattiryhmiä ole nostettu juurikaan esiin. Kuraattorien rinnalla on kuitenkin viime vuosina noussut erilaisia oppilaita tukevia ammattiryhmiä, kuten koululaisten perhetyöntekijät ja koulusosionomit. Oppilaiden ja heidän perheilleen tarjotaan siis enenevissä määrin ennaltaehkäisevää tukea ja apua.

Wallin (2011, 21-23) kuvaa koulun sosiaalityön sijoittuvan lastensuojelun ja opetustoimen välimaastoon. Työ ei ole suoraan lastensuojelullista, muttei katsotaan kuuluvan myöskään suoraan opetustoimen työnkuvaan, vaikkakin kummankin lainsäädännöt ovat työtä määrittämässä. Koulun sosiaalityö on joissakin kouluissa ja alueilla tuntematon työmuoto, vaikka se on ollut työmuotona jo vuosikausia käytössä. Koulun sosiaalityön taakkana ovat hajanaisen lainsäädännön lisäksi epäyhtenäinen hallinnollinen organisointi, toiminnan sekä ammattikunnan hajanaisuus. Andersson, Herala, Kesti ja Leinonen (2014) kirjoittavat Lounais-Lappi-lehden mielipidekirjoituksessa 1.8.2014 voimaan tulleen uuden oppilas- ja opiskelijahuoltolain merkityksestä koulun sosiaalityön näkökulmasta. Heidän mukaansa koulun sosiaalityön avulla lapsia ja nuoria kyetään entistä paremmin auttamaan ja tukemaan varhaisessa vaiheessa ja uuden oppilas- ja opiskelijahuoltolain myötä pyritään paremmin tarttumaan erilaisiin tarpeisiin ja toiveisiin. Andersson ym. (2014) huomauttavat, että koulu on lapsille ja nuorille merkityksellinen kasvuympäristö ja lakiuudistus vaikuttavat heidän mukaansa koulun sosiaalityön rakenteisiin laajentamalla psykologi- sekä kuraattoripalveluita.

Koulukuraattorien ja psykologien palvelut on jaettu monille kouluille ja heidän työtaakkansa on suuri, vaikka koulut nimenomaan toivovat näiden ammattilaisten läsnäoloa koulun arjessa (Nevalainen & Nieminen 2010, 162). Myös Kuuskerin (2013, 49) tutkimuksessa Koulun sosiaalityön ja lastensuojelun moniammatillisuudesta käy ilmi, että kiire ja resurssien puute ovat haittaava tekijä niin koulun sosiaalityössä kuin lastensuojelussa. Kiireelliset tapaukset pyritään hoitamaan, jolloin kiireettömät tapaukset jäävät helposti pienemmällä huomiolla tai niiden selvittäminen siirretään myöhemmäksi.

Höjer ja Johansson (2013, 23-34) kirjoittavat European Journal of Social Work lehdessä artikkelin koulusta mahdollisuutena tukea huostaanotettuja nuoria. Tutkimukseen osallistui am-

mattilaisten lisäksi nuoria 18-21-vuotiaita, jotka ovat olleet huostaanotettuina ennen 16-vuoden ikää. Nuoret jakoivat hyvinkin samanlaisen perhetaustan joka kuvattiin näin: yksinhuoltajaäiti, usein työttömänä tai sairauslomalla, heikot verkostot, väkivaltaa kotona, päihteiden väärinkäyttöä, yhdessä mielenterveysongelmien kanssa. Nuoret joutuivat usein hoitamaan sisarusiaan ja vanhempiaan, jolloin ystävyssuhteille ei ollut aikaa. Useat vastanneista nuorista kokivat koulun paikkana, jossa sai kokea olevansa normaali. Koulussa oli mahdollisuus olla rauhassa ja tavata aikuisia jotka tukivat heitä kaikilla tavoilla. Positiivinen sosiaalinen pääoma ilman leimautumista tulisi olla mahdollisuus koulussa. Tämä on mahdollista vain, mikäli koulu luo ilmapiirinsä turvalliseksi ja siellä työskentelee empaattisia ammattilaisia valmiina tukemaan nuoria. Tutkimukseen osallistuneille nuorille oli tärkeää, että koulun henkilökunta kuuli ja kuunteli heitä. Koulusta nuorten on mahdollista saada aloituspaikka rakentaa parempaa elämää. Tutkimuksen päätelmänä todetaan, että yhteiskunnan tavoitteena on estää lasten ja nuorten syrjäytyminen ja jotta tämä voitaisiin tehdä, koulun tulisi olla keskeisessä asemassa interventiossa tarjoten vakaan, laadukkaan ja hyvin koulutettujen sekä omistautuneiden ammattilaisten joukon heikommissa asemassa oleville.

Ahonen (2012,3; 50-52) on opinnäytetyössään tehnyt Tuusulan kunnalle ehdotuksen koululaisten perhetyöntekijöiden toimenkuvan uudistuksesta. Tuusulan kunnassa perhetyötä kouluilla on toteutettu Roselius-säätiön aloittaman hankkeen pohjalta jo vuodesta 1997. Ahosen tutkimuksessa käy ilmi, että oppilaat, jotka olivat olleet kouluilta tehtävän perhetyön piirissä mukana kokivat perhetyön merkityksellisenä ja heidän hyvää oloaan tukevana toimintana. Perhetyöntekijän persoonan vaikuttavuus nousee esiin tutkimuksessa, myös työn nopea aloittaminen ja avun saaminen on koettu tärkeäksi. Perhetyön piiriin on hakeuduttu opettajan kautta tai vanhemmat ovat itse ottaneet yhteyttä perhetyöntekijään. Koululaisen erinäköiset vaikeudet koulussa, perherakenteen muutokset ja ohjauksen tarve koululaisen kanssa ovat olleet syitä hakeutua perhetyön piiriin. 98 prosenttia Ahosen kyselyyn vastanneista on kokenut tulleen kuulluksi dialogin eli tasapuolisen keskustelun avulla. Ahonen toteaaakin perhetyön kouluilla ansaitsevan ylempien tahojen ja esimiesten arvostukseen. Tieto kodin ja koulun välimaastossa työskentelevistä ammattilaisista on jo osittain tiedossa, mutta työlle kuuluva tunnettavuus puuttuu, jotta virkoihin saataisiin lupia.

Alla oleva kuvio (nro 1) kuvaa koulun sosiaalityön keskeisiä sisältöjä ja tavoitteita. Tärkein tehtävä on lapsen kasvun tukeminen. Moniammatillinen yhteistyö, vanhemmuuden tukeminen sekä sosiaalisen hyvinvoinnin tukeminen ovat keskeisiä tekijöitä varhaisen tuen osalta. Olemme lisänneet kuvioon koulutuksellisen tasa-arvoisuuden lisäämisen, koska se on Huolenpitoa-hankkeen keskeinen teema.

Kuvio 1: Kasvun edistäminen ja varhainen tuki (mukaillen Wallin 2011, 97.)

2.4 Hyvinvoiva perhe = Hyvinvoiva lapsi

Paananen (2006, 6) kirjoittaa, että hyvinvoinnin luonnehtiminen yksiselitteisesti on haasteellista. Jo pelkästään hyvinvointi-sanasta käytetään useita synonyymeja kuten elämänlaatu, elämänhallinta sekä hyvä elämä. Hyvinvointi on asia, jonka olemassaoloa pidetään länsimalaisittain likimain itsestäänselvyytenä ja sitä on vaikeaa kuvata arkipäivässä, mutta sen puuttumista eli pahoinvointia kuvataan herkemmin.

Suomen perustuslaissa (731/1999, 6§, 19§, 22§) todetaan, että julkinen valta huolehtii kansalaisten perusoikeuksien toteutumisesta. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus korostuvat perusoikeuksissamme. Julkisen vallan on tuettava perhettä, jotta lapsen hyvinvointi kaikilta osin pyritään turvaamaan sekä mahdollistetaan lapsen yksilöllinen ja ikätasonmukainen kohtelu.

Hyvinvointivaltio pyrkii pitämään huolta kansalaistensa hyvinvoinnista tarjoamalla mahdollisuuden ja puitteet hyvän ja ihmisarvoisen elämän lähtökohdille. ”Yleensä hyvinvoinnin osatekijät jaetaan kolmeen ulottuvuuteen: terveyteen, materiaaliseen hyvinvointiin ja koettuun hyvinvointiin tai elämänlaatuun.” Hyvinvoinnin termillä voidaan suomen kielessä kuvata samanaikaisesti sekä yksilön hyvinvointia että yhteisön hyvinvointia. (THL, 2014a.) Vanhemmilta peritään osittain heidän elämäntapojaan ja varhaislapsuuden elinympäristön vaikutus nähdään vaikuttavana tekijänä koulutus urien valintaan. Koulutuksella on nähty olevan selkeä vaikutus ihmisen hyvinvointiin, sillä se muokkaa ihmisen tietoja, taitoja ja arvoja. Koulutus on sosio-

ekonomisen aseman eli henkilön asema yhteiskunnan rakenteellisissa järjestelmissä osoittimena ensisijainen ja sillä nähdään olevan merkittävä selviytymistä tukeva tekijä ihmisen elämänsäkaareissa (THL 2014b: Tilastokeskus 2015.)

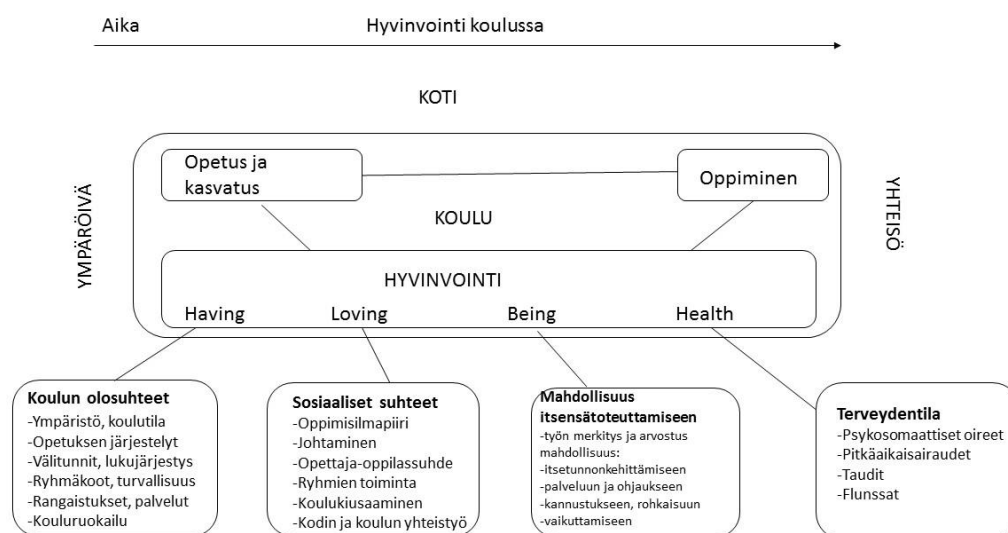
Konu (2002,44) esittää väitöskirjassaan koulun hyvinvointiprofiilin (kuvio 1), joka on kehitetty Erik Allardtin sosiologisen hyvinvointimallin pohjalta. Allardt (kts. Konu 2002, 43-46) on määritellyt hyvinvoinnin ”tilaksi, jossa ihmisellä on mahdollisuus saada keskeiset tarpeensa tyydytettyä.” Koulun hyvinvointiprofiilissa hyvinvointi on jaettu neljään osa-alueeseen, jotka ovat 1) having eli materiaallinen puoli kuten koulun olosuhteet, 2) loving eli ihmissuhteet koulussa sekä kodin ja koulun välillä, 3) being eli itsensä toteuttamisen mahdollisuudet sekä 4) health eli terveydentila.

Wallin (2011,69) kertoo, että maat, joissa koulun sosiaalityötä on toteutettu pidempään ja se on vakiinnuttanut paikkansa, sijoittuvat johtaville asemille lasten hyvinvoinnin, terveyden, turvallisuuden ja koulutuksen mittauksissa. Hänen mukaansa näiden tulosten perusteella voidaan nähdä koulun sosiaalityöllä olevan yhteys hyvinvointiin. Koulun sosiaalityö pitää vahvasti sisällään monialaisen työskentelyn, jota kutsumme moniammatillisuudeksi. Moniammatillisuus käsitteenä on Suomessa käsite, jolla on vain yksi merkitys, asiantuntijoiden yhteistyö (Isoheranen 2005, 16). Hopparin (2014, 12) näkemyksen mukaan moniammatillisella yhteistyöllä tarkoitetaan ”yhteistyötä, jota tekevät eri taustayhteisöistä tulevat asiantuntijat lapsen ja perheen hyvinvoinnin edistämiseksi.” Koulun moniammatillisuudella tarkoitetaan kaikkien koulussa ja koulun verkostossa toimivien asiantuntijoiden yhteistyötä ja yhteistä vastuuta oppilaan ja oppilasryhmien, perheiden ja kouluyhteisön hyvinvoinnista. Nykyään se on kirjattu valtakunnallisiin perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin. Moniammatillista työtä koordinoi oppilashuoltoryhmä. (OPH 2014, 77; Wallin 2011, 95.)

Moniammatillisen yhteistyömallin rakentaminen oppilashuollossa sekä sen organisointi ja kehittäminen on rehtorin vastuulla yhteistyössä muun henkilöstön kanssa. Oppilashuoltotyöryhmään voivat kuulua seuraavien ammattiryhmien edustajat: erityisopettaja, opettaja, koulukuraattori, terveydenhoitaja, oppilaanohjaaja, psykologi sekä rehtori, joka usein johtaa toimintaa. Oppilashuoltoryhmässä keskusteltavat asiat lähtevät oppijoiden tilanteista ja tarpeista. (Honkanen & Suomala 2009, 80-83.) Nevalainen ja Nieminen (2010,162) mainitsevat, että oppilashuoltoryhmissä voi olla mukana myös vanhempien suostumuksella perheen tai oppilaan kanssa työskenteleviä muiden hallinnonalojen edustajia, kuten koululaisten perhetyöntekijä. Oppilashuoltoryhmän jäsenten kuuluessa eri hallintokuntiin saattaa tämä aiheuttaa ongelmia tiedonsiirrossa tai jo aikataulujen sopimisessa.

Pärnä (2012, 219) kuvaa väitöskirjassaan moniammatillisuuden olevan mahdollisuus vastata asiakkaan tarpeisiin sekä yhteiskunnan tehokkuushaasteisiin. Moniammatillisuutta tarvitaan käsiteltäessä monimuotoisia elämäntilanteita ja se myös mahdollistaa asiakkaan omien voimavarojen tukemisen niin, että asiakas säilyy oman asiansa parhaimpana asiantuntijana. Hoppari

(2014,20) päätyy samanlaiseen näkemykseen mainitessaan, että moniammatillisuudessa eri palveluntuottajat toimivat yhteistyössä rakentaakseen tukiverkostoja yhdessä perheen kanssa. Moniammatillisuutta täytyy kuitenkin kehittää alati ja se vaatii panostusta, jotta hyviä käytänteitä saadaan juurrutettua.

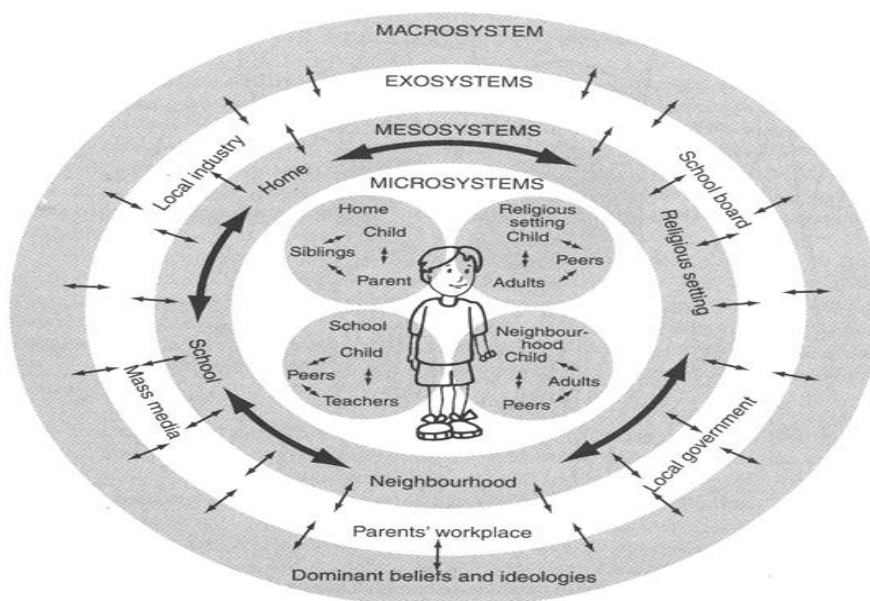
Kuvio 2: Koulun hyvinvointi profiili (Konu 2002,44.)

Kouluikäisen lapsen lähiympäristön merkitys on suuri hänen elämässään, siksi haluamme nostaa esiin tässä selvityksessä Urie Bronfenbrennerin (1917-2005), joka oli amerikkalainen kehityspsykologian uranuurtaja. Hän kehitti 1970-luvulla ekologisen systeemiteorian ja on yksi arvostetuimmista asiantuntijoista kehityspsykologiassa. Ekologia on tieteenala, joka tutkii elävien organismien ja ympäristön tutkimista niiden luonnollisessa ympäristössä. Bronfenbrennerin on tutkinut ihmisen ja tämän ympäristön välistä riippuvuutta ja hänen teoriassaan painotetaan kasvu ympäristön merkitystä lapsen kehityksessä ja lapsen toimintaa hänen kasvukontekstissaan. Lapsi on kasvatuksen ja opetuksen keskiössä, mutta lasta ei nähdä ympäristöstään irrallisena vaan kasvatus on monen tahon yhteistoiminnan tulos. (Hujala, Puroila, Parrila-Haapakoski & Nivala 1998, 8-10; Härkönen 2008, 1;22.) Hujala ym. (1998, 14) kuvaavat kontekstuaalisen kasvun mallia seuraavalla ilmaisulla: “kasvun ja kasvatuksen perusidea on vaikutusprosessi, joka saa muotonsa yksilön käyttäytymisen ja sosiaalisen ympäristön yhteisrakentumisesta, niiden jakamattomuudesta.”

Bronfenbrenner (2002, 221) jakoi alun perin vuonna 1979 teoriassaan ihmisen kehitysympäristön neljään eri järjestelmään: mikro, meso, ekso ja makro. (Kuvio nro 3.) Myöhemmin Bronfenbrenner on kokenut tarpeelliseksi lisätä ja korjata kehittämäänsä järjestelmää. Mikrojärjestelmän hän kuvaa olevan eri toimintojen, roolien ja ihmisten suhteiden kokonaisuus. Kehittyvä ihminen kokee nämä konkreettisesti ympäristössä, jossa on tietyt fyysiset ja aineelliset

piirteet. Huomionarvoista on, että mikrojärjestelmän muut henkilöt vaikuttavat persoonal- laan, temperamentillaan ja käsityksillään henkilön kehitykseen. Mesojärjestelmä on mikrojär- jestelmän järjestelmä, jossa tapahtuu yhteydet ja suhteet kuten kodin ja koulun välinen yh- teistyö. Koti sekä koulu kuuluvat molemmat kehittyvän opiskelijan mikrojärjestelmään. Ekso- järjestelmässä tapahtuvat prosessit, jotka koskettavat kehittyvän henkilön välittömän ympä- ristön prosesseja, mutta kehittyvä henkilö ei aina ole itse keskiössä. Esimerkkinä tästä voi ku- vata vanhempien työpaikan ja kodin välisiä suhteita. Makrojärjestelmä on edellä mainittujen järjestelmien muodostelma, joka vaikuttaa kaikkiin sisältämiinsä järjestelmiin. Siinä otetaan huomioon Bronfenbrennerin mukaan ”kehitystä kiihdyttävät käsitysjärjestelmät, voimavarat, vaarat, elämäntavat, mahdollisuusrakenteet, elämäntavan vaihtoehdot ja sosiaalisen vuoro- vaikutuksen muodot”. Makrojärjestelmän voidaan nähdä heijastavan yhteiskunnan arvoja. (Bronfenbrenner 2002, 263-266.)

Bronfenbrennerin teoriassa työskentely oppilaan-koulun-perheen välillä sijoittuu vahvasti op- pilaan mikrosysteemiin. Riihimäellä Huolenpitoa-hankkeen kehittämällä kouluilta käsin tehtä- vän perhetyön toimintamallilla pyritään tukemaan oppilaan mikrosysteemiä, vaikuttaen sa- malla myös mesosysteemiin. Hopparin (2014, 10;12) näkemyksen mukaisesti mesosysteemissä tapahtuva yhteistyöllä on paljon merkitystä, sillä mesosysteemissä toimivien ammattilaisten ja perheen vuorovaikutuksella on vaikutusta lapsen hyvinvointiin. Moniammatillisen yhteistyön kehittäminen hallinnon rakenteissa eli eksosysteemissä sekä eri ammattiryhmien edustajien toimiminen yksittäisen lapsen tai perheen kanssa mesosysteemissä edistävät lapsen ja per- heen hyvinvointia. Mesosysteemiin sijoittuvien sosiaalisten verkostojen avulla vanhempia voi- daan tukea kasvatustyössä.

Kuvio 3: Bronfenbrennerin systeemitteoria (Härkösen 2008, 35 mukaan Penn 2005, 45.)

2.5 Perhetyö

Jo vuonna 1944 Kaarina Kari (1944,8-9) kirjassaan *Äiti*, kasvata minut terveeksi korosti kodin ja koulun välistä yhteistyötä. Karin mukaan lapsille neuvotaan koulussa tärkeitä asioita terveydenhoidosta, mutta mikäli niitä ei kotona yhdessä lapsen kanssa harjoitella ja toteuteta, niin opetukset unohtuvat pian. Koulujen ja kotien tulisi tehdä tiivistä yhteistyötä lapsen parhaaksi. Nätkin ja Vuori (2007,10) toteavat, että perhetyötä on Suomessa toteutettu jo yli sadan vuoden ajan ja yhteiskunnan muutokset sekä sosiaali- ja perhepoliittiset muutokset ovat vaikuttaneet sen toteutustapoihin.

Alla olevassa listauksessa selvitetään perheitä koskevan lainsäädännön muuttumista vuodesta 1865 ulottuen nykyhetkeen asti. Lakiuudistuksien keskeinen funktio on ollut parantaa perheen sekä lapsen asemaa, sillä yksi yhteiskuntamme keskeisimmistä tehtävistä on perheistä huolehtiminen. Perhetyön muotoutumiseen nykyisen kaltaiseksi, monimuotoiseksi ammattimaiseksi toiminnaksi, on vaikuttanut lastensuojelun ja kotipalvelun kehittyminen viimeisen vuosisadan aikana. Neuvolatoiminta, päivähoitojärjestelmä ja koulujen oppilashuolto ovat osaltaan olleet mahdollistamassa perhetyön kehittymistä nykyisenlaiseksi. (Järvinen ym. 2012, 46.)

- 1865 Kunnallisasetus, vastuu vaivashoidon järjestämisestä siirtyi seurakunnilta kunnille
- 1879 Vaivashoitoasetus, kuntien tuli avustaa turvattomia alaikäisiä
- 1922 Köyhäinhuoltolaki
- 1936 Lastensuojelulaki
- 1939 Mannerheimin Lastensuojeluliiton kodinhoitajien koulutus alkoi
- 1945 Väestöliiton kotisisar- koulutus alkoi
- 1951 Laki kunnallisista kodinhoitajista
- 1960-luku Painotus sosiaaliseen turvallisuuteen ja lapsen etuun, lapsilisää alettiin maksamaan
- 1983 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983)
- 1984 Uudistettu sosiaalihuoltolaki, avohuollon ensisijaisuutta korostettiin (710/1982)
- 1991 YK:n Lapsen oikeuksien sopimus
- 1998 Perusopetuslaki (628/1998)
- 1999 Suomen perustuslaki (731/1999)
- 2000 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)
- 2002 Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämiseksi (504/2002)
- 2003 Hallintolaki (434/2003)
- 2005 Laki sosiaalihuollon henkilöstön kelpoisuuksista (272/2005)
- 2006 Nuorisolaki (72/2006)
- 2007 Lastensuojelulaki (417/2007)

- 2009 Asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskelijaterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten suun terveydenhuollosta (380/2009)
- 2013 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)
- 2015 Uusi sosiaalihuoltolaki, vahvistaa peruspalveluja, vähentää korjaavien toimenpiteiden tarvetta, yhdenvertaistaa asiakkaita (1301/2014)

(Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 46-49; YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista.)

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 18§ mukainen perhetyö tarkoittaa yksilöiden ja perheen hyvinvoinnin tukemista sosiaaliohjauksella tilanteissa, joissa he tarvitsevat tukea ja ohjausta omien voimavarojensa ja keskinäisen vuorovaikutuksen vahvistamiseksi. Ennaltaehkäisevästä perhetyöstä puhutaan, kun perhe kaipaa lyhytaikaista ja varhaista tukea arjen pieniin pulmiin. Ennaltaehkäisevän perhetyön kautta pyritään ylläpitämään perheiden hyvinvointia sekä tuetaan perhettä arjessa, jotta perhe löytäisi omat voimavaransa. (Järvinen ym. 2012, 73.) Nätkin ja Vuori (2007, 8) mainitsevat perhetyön olevan osa perhepolitiikkaa, jonka avulla perheiden hyvinvointia tuetaan lainsäädännön ja materiaalsen tuen kautta. Perhetyö kiinnittyy oman kulttuurin ajatteluun, jossa perheen merkitys muokkautuu vallitsevien näkemysten mukaan. Perhetyö pohjautuu yhteiskunnan jäsenille kohdennettuihin turvallisuuden ja hyvinvoinnin ulottuvuuksiin (Rönkkö & Rytönen 2010, 27-28). Järvinen ym. (2012,15) huomauttavat, että perhetyöhön liittyy vahvasti sosiaalinen ja yhteiskunnallinen ulottuvuus, sillä työn avulla pyritään purkamaan perheiden arjessa esiin tulevia haasteita. Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset vaikuttavat perheiden hyvinvointiin ja ovat lisänneet perhetyön tarvetta.

Perhetyö on 1.4.2015 alkaen sosiaalihuoltolain (1301/2014) 18§ mukaan määritelty osaksi yleisiä sosiaalipalveluja. Se ei enää virallisesti ole lastensuojelun avohuollon tukitoimenpide, vaan perhetyö on kohdennettu erityistä tukea tarvitseville lapsille ja nuorille. Järvinen ym. (2012, 15) toteavat, että perhetyötä toteuttavat useat tahot erilaisilla työtehtävillä ja tavoitteilla eli yhtä selkeää ja tarkkarajaista kuvausta perhetyöstä ei ole, kuten ei myöskään ole yhtä ainoaa vakiintunutta työmuotoa. Perhetyössä painottuu psykososiaalinen työ, jossa yhdistyvät sosiaalitieteellinen ajattelu psykologiseen tietoon ja terapeutiseen osaamiseen. Perhetyö mielletään usein työmenetelmäksi huolimatta siitä, minkä toimijatahon alaisuudessa sitä toteutetaan.

Perhetyön teoreettinen perusta pohjautuu usein ratkaisu- ja voimavarakeskeiseen tai systemiseen ajatteluun (Järvinen ym. 2012,4). Systeminen ajattelu määritellään kyvyksi käyttäytyä älykkäästi vaikeissa ja monimutkaisissa systeemirakenteissa. Tämän ajattelun kautta on mahdollista nähdä itsensä kokonaisuudessa ja oma vaikutus kokonaisuuteen. (Hämäläinen, Jones & Saarinen, 2014, 15.) Ratkes (2015) kertoo, että ratkaisu- ja voimavarakeskeinen lähes-

tymistapa korostaa positiivista, asiakasta arvostavaa ja pienin tavoitteiden toteutettavaa toimintaa. Asiakkaan omia voimavaroja tuetaan ja asiakkaan lähiverkostolla nähdään olevan merkittävä vaikutus voimavarojen lisäämisessä. Ratkaisu- ja voimavarakeskeisyyden keskeisinä periaatteina pidetään seuraavia: “ Älä korjaa sitä, mikä ei ole rikki. Tee lisää sitä, mikä toimii. Jos jokin ei toimi, tee jotain toisin.”

Rönkkö ja Rytkönen (2010, 27-28) kuvaavat perhetyön peruslähtökohdan olevan perheiden elämästä nousseet tarpeet vanhemmuuden tukemiseen, perheen toimintakyvyn ja hyvinvoinnin lisäämiseen laaja-alaisesti. Samantyyppiseen kuvaukseen perhetyöstä päätyvät myös Nätkin ja Vuori (2007, 8), joiden mukaan perhetyö on neuvomista, kasvattamista sekä valistamista. Perhetyöksi voidaan Rönkön ja Rytkösen (2010, 27-28) mukaan kutsua kaikkea perheen parissa tehtävää työtä ja perhesuuntautuneisuus on välttämätön työväline kaikille perheiden parissa työskenteleville tahoille. Nätkin ja Vuori (2007, 7) mainitsevat, että perhetyön tarkka ammatillinen määritelmä puuttuu lähes kokonaan. Lisäksi perhetyön toimintamuodot ja -tavat hakevat vielä paikkaansa (Järvinen ym. 2012,13). Rönkkö ja Rytkönen (2010,27-28) pohtivat, että kentällä perhetyön kirjo onkin laaja ja riskinä on, että perheen akuutti tarve jää huomioidatta tai perheille tarjottavat palvelut jäävät sattumanvaraisiksi kenelle, miten ja miksi tukea tarjotaan. Perhetyöllä tulisi olla selkeät perspektiivit ja periaatteet jotta työ kohdistuisi oikein. Nätkin ja Vuori (2007,7) esittävät, että perhetyössä yhdistyy usean eri ammattialan tieto ja taito, joka tekee perhetyöstä moniammatillisen työkentän. Perhetyötä voidaan toteuttaa usean eri tahon kautta, kuten neuvola, kotipalvelu, sosiaalitoimisto, koulut, perhe- ja kasvatusneuvola, lastensuojelulaitos sekä sairaalat järjestöjen, seurakunnan, yritysten sekä julkisen sektorin toimesta.

	Ennaltaehkäisevä perhetyö	Lastensuojelun perhetyö
Asiakkuus	Arjen sujumisessa pulmia Perhe on itse aktiivinen saadakseen perhetyötä Kaikilla perheillä mahdollisuus Lyhytaikaista Huoli lapsesta on pieni	Lastensuojelullinen huoli on herännyt Perhe itse hakee apua, perheelle tarjotaan tai veloitetaan ottamaan vastaan perhetyötä Asiakkuutta edeltää lastensuojelutarpeen selvitys Kestää pidempään Suuri huoli lapsesta
Työskentelyn luonne	ennaltaehkäisy varhainen tukeminen painopiste tuessa	varhainen puuttuminen tehostettu ja kuntouttava, intensiivinen työote painopiste sekä tuessa että kontrollissa

Perhetyötä tarjoava organisaatio	kotipalvelu terveydenhuolto/ neuvola, kouluterveydenhuolto- to päivähoito kolmas sektori	sosiaalitoimi
Sisältö ja työvälineet	perhetyön suunnitelma arjessa auttaminen ohjaaminen ja neuvominen keskusteluapu toiminnalliset ja taidelähtöiset menetelmät vertaisryhmät moniammatillinen yhteistyö	edellisten lisäksi: parityöskentely verkostotyö terapiapalvelut laitoskuntoutus kodin ulkopuolinen sijoitus

Kuvio 4: Perhetyön toteutusmuodot (mukaillen Järvinen ym. 2012, 72.)

Kuviosta (nro 4) käy ilmi ennaltaehkäisevän ja lastensuojelullisen perhetyön toteutus eroja. Vaikka yhteneväisyyksiä on paljon, niin kuviosta voidaan huomata ennaltaehkäisevän perhetyön olevan matalan kynnyksen toimintaa, jossa asiakas on itse aktiivinen prosessin käynnistysvaiheessa. (Järvinen ym. 2012, 72-73.) Rönkkö ja Rytkönen (2010) puolestaan jakavat perhetyön ehkäisevään-, kriisi- ja korjaavaan perhetyöhön. Ehkäisevä perhetyö esittyytyy universaalina palveluna kaikille perheille. Ehkäisevässä perhetyössä pyritään varhaiseen puuttumiseen ja tukemiseen, jotta perhe pystyisi pitämään arjen sujuvana. Työskentelymuodot ovat monimuotoiset esimerkiksi vertais- ja harrasteryhmistä työhön, joka on suunnitelmallista ja tavoitteellista kuten sosiaalitoimen tai neuvolan lyhytaikainen perhetyön jakso. Kriisiperhetyö kohdistuu tilanteisiin, joissa perheen toimintakyky on uhattuna. Tähän voi johtaa mm. kuolemantapaukset, onnettomuudet, äkilliset muutokset elämäntilanteissa, muutokset taloudessa tai muu vastaava lamaantuminen. Kriisiperhetyössä pyritään antamaan täsmätukea, jotta kriisin yli selvitään. Korjaavassa perhetyössä tarkoitetaan puolestaan usein perheen tilannetta, jossa lastensuojelu antaa tavoitteellista, suunnitelmallista ja perhettä mahdollisesti kontrolloivia toimenpiteitä. (Rönkkö & Rytkönen 2010, 32 -34.)

Rönkkö ja Rytkönen (2010, 298-299) pohtivat perhetyön mahdollisuuksien olevan suuret, sillä perhetyötä kehitetään tällä hetkellä paljon ja monilla eri tahoilla. Terveiden ja hyvinvoinnin tutkimuslaitos on kehittänyt varhaisen puuttumisen toiminta-ajatusta, sillä kokemus on, että perheiden pahoinvointi tulee esiin liian myöhään. Huolenaiheiden ennakointi ennen tilanteen kriisiytymistä on helpompaa ja vaatii vähemmän resursseja ja varoja kuin muut perheen kontekstiin puuttuvat muodot.

Perhetyössä noudatetaan sosiaali- ja terveydenhuollon keskeisiä periaatteita sekä eettisiä ohjeita. Olennaisia periaatteita perhetyötä toteutettaessa ovat asiakaslähtöisyys, perhelähtöisyys ja lapsilähtöisyys. Sosiaali- ja terveystoimessa asiakaslähtöisyys sisältää asiakkaan kunnioittamisen, avoimuuden, luottamuksen sekä kokonaisvaltaisuuden. Jokainen asiakas on yksilö, jolla on omat tarpeet ja toiveet. Perhetyössä korostuu ajatus jokaisen perheen ainutlaatuisuudesta, sillä työtä tehdään yksilöllisen tarpeen mukaisesti. Avoimuus on pohja luottamukselle ja perhetyössä perheellä on aina oikeus tulla kuulluksi omissa asioissaan. Oli kyseessä sitten ennaltaehkäisevä, kriisivaiheen perhetyö tai korjaava työskentely, niin perheen tulee aina olla selvillä mitä, miksi ja millä keinoilla perhetyötä tehdään. Lisäksi perheelle tulee aina kertoa riittävän paljon muista palveluista, jotta heillä on vapaus valita mahdollisista palveluista, joista heille voisi olla apua. Perhetyön kokonaisvaltaisuudella tarkoitetaan sitä, että perheen asioita tarkastellaan sekä koko perheen että kaikkien yksittäisten perheenjäsenten kannalta. Perhelähtöinen toimintatapa ottaa huomioon perheen jäsenet yksilöinä samanaikaisesti, kun se huomioi perheen kokonaisuutena, jossa perheenjäsenten väliset suhteet ovat merkittävässä asemassa. Perhelähtöisyydessä korostuu jokaisen perheen erilaisuus ja yksilöllisyys. Vaikka ongelmat olisivat samat, niin jokainen perhe kokee ne yksilöllisesti ja tästä syystä perhetyön prosessit ovat ainutkertaisia ja ainutlaatuisia. Lapsilähtöisessä perhetyössä pyritään näkemään lapsen asioita moniulotteisesti, jotta lapsen etu ja lapsen paras toteutuisi. (Järvinen ym. 2012, 18-27.)

3 Kouluperhetyön visio

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM 2010) on laatinut strategian, jonka tavoitteena on sosiaalisesti kestävä Suomi ja kansalaisten hyvinvoinnin paraneminen. Strategian pyrkimys on saattaa lasten ja nuorten kehitystä edistäviä, ennaltaehkäiseviä ja korjaavia palveluita yhteen yli nykyisten toimialarajojen. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman, Kas-teen 2012-2015, tavoitteena on hyvinvoinnin lisääminen sekä palveluiden järjestäminen asiakaslähtöisesti (STM 2012:1). Sitra (2015) on eduskunnan alainen rahasto, joka tekee vuosittain hahmotelman suurista yhteiskunnallisista muutoksista. Globalisoituvassa maailmassa meidän on tärkeä seurata jatkuvasti muutoksia ja luoda katse tulevaisuuteen. Nostamme Sitran megatrendeistä kouluperhetyöhön vaikuttavia trendejä esiin ja toisena käsittelemme PESTE-analyysin kautta tulevaisuuksien ennakkointia.

3.1 Kouluperhetyön megatrendit

Megatrendit ovat kehityksen suuria aaltoja, yhtenäisiä kokonaisuuksia, joilla on selkeä suunta. Se on laaja kokonaisuus makrotason ilmiöitä, jotka sisältävät useita eri alailmiöitä ja tapahtumaketjuja, kuitenkin muodostaen lopulta oman kokonaisen kehityssuunnan, joka nähdään jatkuvan tulevaisuudessa samansuuntaisesti. (Heinonen, Kurki, Kuusi, Ruotsalainen, Salminen & Viherä 2013, 327.)

Kuvio 5: Megatrendit

Ylläolevaan kuvion (nro 5) olemme laatineet jäsentämään koululaisten perhetyöhön vaikuttavia megatrendejä. Megatrendien taustalla on käytetty Sitran (2015) trendilistaa, josta olemme valinneet seuraavista megatrendeistä kaksi: eriarvoisuus kasvaa sekä teknologia integroituu arkeen. Lisäksi olemme omien ammatillisten havaintojemme perusteella lisänneet kaksi megatrendiä, jotka ovat kulttuurin muutokset sekä liikkuvuuden kasvaminen.

Teknologian integroitua arkeen sähköinen tiedonsiirto lisääntyy. Kouluperhetyötä voidaan tehdä siellä, missä ihmiset viettävät etenevissä määrin vapaa-aikaansa eli internetissä. Palvelut ovat siellä saatavissa ajasta ja paikasta riippumatta ja ihmiset tottuvat pikkuhiljaa 24/7-yhteiskuntaan, jossa palveluita on saatavilla silloin, kun niitä tarvitsee. Varmasti osittain tästä syystä ihmisten liikkuvuus paikkakunnalta toiselle kasvaa. Ihmiset ovat muuttovalmiita työn tai asunnon takia ja paikkauskollisuus vähenee. Kouluperhetyössä tämä tarkoittaisi mahdollisesti usein vaihtuvia asiakassuhteita. Asiakasperheille asuin ympäristön muuttuminen merkitsisi sitä, että kouluperhetyötä ei mahdollisesti ole tarjolla uudessa koulussa niin kauan kun kouluperhetyö ei ole lakisääteistä.

Kulttuurin muutokset vaikuttavat kouluperhetyön ammattiosaamisen vaatimuksiin. Ammattitaidon tulee olla laaja-alaista perheiden ollessa eri kulttuuritaustoista. Uskonnolliset, elämäntätsumukselliset sekä perhedynaamiset eroavaisuudet on osattava ottaa huomioon kouluperhetyötä tehdessä. Jokaisen perheen kulttuuritaustaa on kunnioitettava. Syyskuussa 2015 Punaisen ristin (2015) mukaan yli 12 miljoonaa Syyrialaista on akuutin humanitaarisen avun tarpeessa. Väkivaltaista sisällissotaa on lähtenyt pakoon Syyriasta ja lähialueilta jo neljä miljoonaa ihmistä. 29.9.2015 mennessä on Suomeen tullut vuoden alusta 17 350 turvapaikanhakijaa (Maahanmuuttovirasto 2015). Muuttunut pakolaistilanne Suomessa tarkoittaa uudenlaisen

osaamisen ja kouluttautumisen tarvetta, jotta oleskeluluvan saaneet pakolaiset saadaan kiinnitettyä ja kotoutettua suomalaiseen yhteiskuntaan. Kouluilta tämä vaatii valtavaa panostusta, jotta pystymme vastaamaan eri kulttuuritaustoista tulleiden tarpeisiin.

Neljäs esiin nostamamme megatrendi on eriarvoisuuden kasvaminen. Vihavainen ja Juntunen (Helsingin Sanomat 5.11.2015) nostivat Helsingin sanomissa esiin tutkimuksen, jossa TNS Gallup oli Helsingin sanomien toimeksiannosta selvittänyt suomalaisten lasten hyvinvointiin ja kasvatukseen liittyviä käsityksiä. Tuhannen henkilön otos edusti Manner-Suomen väestöä. Yli 80 prosenttia kyselyyn vastanneista ihmisistä uskoo pahimmaksi uhaksi suomalaislasten hyvinvoinnille päihde- ja mielenterveysongelmat. Lähes 80 prosenttia kokee, että työttömyys ja perheiden taloushuolet sekä vanhempien riittämätön aika lapsilleen tulevat olemaan uhka hyvinvoinnille. Vanhempien väsymys, tukiverkoston puuttuminen ja säästöt varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa nousivat myös keskeisen korkealle hyvinvointia uhkaavana tekijänä. Tutkimuksessa nousseet teemat ovat keskeisiä syitä, jotka kasvattavat eriarvoisuutta. Ennaltaehkäisevä työ on ensiarvoisen tärkeää, jotta eriarvoisuuden kasvua voitaisiin hillitä.

3.2 Kouluperhetyön PESTE-analyysi

PESTE-analyysin kirjaimet muodostuvat näiden ulottuvuuksien englanninkielisistä alkukirjaimista. P=poliittinen, E= ekonominen, S=sosiaalinen, T=teknologinen, E=ekologinen. PESTE-analyysiä käytetään tulevaisuuksien tutkimuksen menetelmänä. (Futurix 2015.)

PESTE-TEKIJÖIDEN TARKASTELU	
Poliittinen	<ul style="list-style-type: none"> - Lainsäädäntö: oppilashuoltolaki, opetussuunnitelma - Lainsäädännön tuki, jos olisi laissa määriteltyä - Työmuodon yhtenäisyys, jos olisi laissa määriteltyä - Yhtenäiset koulutus- ja ammatillisuusvaatimukset
Taloudellinen	<ul style="list-style-type: none"> - Ennaltaehkäisevän toiminnan hintaa vaikea määritellä tarkasti - Mistä rahoitus toiminnalle? Valtio, kunnat, yksityiset, hankkeet?
Sosiaalinen	<ul style="list-style-type: none"> - Ennaltaehkäisevyys - Lasten ja perheiden tukeminen - Yksilön ja yhteisön hyvinvointi
Tekninen	<ul style="list-style-type: none"> - Toiminnan fyysinen sijainti (luokassa, toimistossa, perheiden kotona, netissä?) - Palvelun monimuotoisuus, kohdennetaan yksilöllisesti
Ekologinen	<ul style="list-style-type: none"> - Sähköinen tiedonsiirto (nopeus ja vähemmän paperia) - Sähköinen verkostokokoontuminen - Sähköinen tiedotus vähentää liikkumisen tarvetta (aikaa ja luontoa säästyy)

Kuvio 6: PESTE-kuvio

Olemme laatineet PESTE-kuvio (nro 6) kuvaamaan koululaisten perhetyön poliittisia, ekonomisia, sosiaalisia, teknologisia ja ekologisia ulottuvuuksia selvitystyön teoriaperustan pohjalta. PESTE-kuvion avulla olemme koulun perhetyön poliittista ulottuvuutta. Koululaisten perhetyö

ei ole tällä hetkellä lakisääteistä, sen sijaan opetussuunnitelma ja oppilashuoltolaki ovat Suomen laissa määriteltyjä. Se, että toiminta olisi lakisääteistä, tekisi koulun perhetyöstä yhtenäistä, sillä nythän sitä toteutetaan kunnissa eri tavalla. Myös työntekijän koulutusvaatimukset olisivat tuolloin yhtenäiset. Taloudellinen ulottuvuus pitää sisällään sen, että miten toimintaa rahoitetaan. Onko se kuntien, yksityisten, hankkeiden vai kolmannen sektorin rahoituksen varassa? Ennaltaehkäisevällä toiminnalla saavutettavaa säästöä on vaikea määritellä tarkasti. Jokainen ymmärtää, että ennaltaehkäisevä työ on kuin rahaa pankkiin laittaisi, mutta budjetit tehdessä tuo tarkkuus ei riitä. Taloudelliseen ulottuvuuteen nivoutuu kiinteästi yhteen poliittinen ulottuvuus. Poliittinen arvostus tuo toiminnalle myös taloudellista kiinnostusta.

Laatimamme PESTE-kuvion sosiaalisessa ulottuvuudessa korostuu kouluperhetyön ydin. Työ on ennaltaehkäisevää, yhteisön hyvinvointia parantavaa lasten ja perheiden tukemista. Työtä tehdään lasten ja perheiden kanssa proaktiivisesti ja pyritään toimimaan, kun murheet ja ongelmat ovat vielä suhteellisen pieniä. Koulun perhetyö on niin sanottua matalan kynnyksen toimintaa, jonka avulla voidaan mahdollistaa opettajalle pedagoginen työrauha. Koulu perhetyöntekijä on voi toimia siltana kodin ja koulun välillä. Tekninen ulottuvuus pitää kaaviossa sisällään kouluperhetyön toiminnan fyysisen sijainnin eli tapahtuuko se koululla olevassa toimistossa, luokassa, perheiden kotona vai internetin välityksellä. Se, miten fyysinen toiminta järjestetään, riippuu paljon asiakkaiden tarpeesta. Jotkut hyötyvät chat-tyyppisestä, mahdollisesti anonyymistä, keskustelusta ja toiset kaipaavat keskustelua ja ohjausta kasvokkain. Välimatkat asettavat omat rajoitukset toiminnan fyysiselle toteutukselle. Harvaan asutuilla seuduilla, kuten esimerkiksi Pohjois-Suomessa, työntekijän siirtyminen paikasta toiseen veisi paljon arvokasta työaikaa. Mielestämme tekniseen ulottuvuuteen liittyy osittain ekologinen ulottuvuus. Tietotekniikka mahdollistaa sähköisen tiedonsiirron sekä verkostopalaverit internetissä. Näin voidaan vähentää paperin kulutusta sekä autoilun aiheuttamia ympäristöhaittoja.

4 Selvityksen taustat ja lähtökohdat

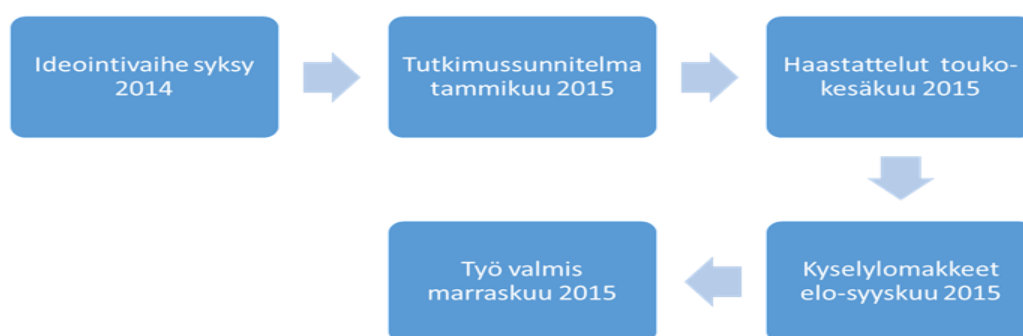
Esittelemme seuraavassa luvussa Huolenpitoa- hanketta, jonka käyttöön selvitys on tarkoitettu. Kuvaamme myös selvityksen taustaa ja selvityskysymystä.

4.1 Huolenpitoa- hanke ja työn tausta

Riihimäellä on vuodesta 2013 ollut käynnissä Huolenpitoa-hanke, josta käytetään myös nimitystä Hupi-hanke. Hupi-hanke on koulutuksellista tasa-arvoa kehittävä opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama hanke, jonka tavoitteena on luoda ja jalkauttaa uusia toimintamalleja Riihimäen kouluihin osaksi Riihimäen kaupungin vakituista toimintaa hyvinvoinnin lisäämiseksi. Toimintamallien jalkauttamisella pyritään ennaltaehkäisemään koulujen välisiä eroja oppimistuloksissa, kehittämään turvallista lähikoulua, kehittämään oppilaiden sosiaalisia tai-

toja ja aktivoimaan oppilaita harrastamaan. Kun aloitimme opinnäytetyön tekemisen, hankkeessa työskentelivät hankekoordinaattori sekä kaksi hanketyöntekijää, jotka työskentelevät sosiaaliohjaajina Riihimäen kouluilla. Päälinjaukset hankkeessa ovat olleet koululla tehtävä sosiaalityö ja koulunuorisotyö. Työmuodot vuoden 2015 alussa olivat sosiaalityö koululla, pienryhmätoiminta, pysäritoiminta, koulunuorisotyö ja läksyklubit. (Riihimäki, 2015.)

Opinnäytetyön ideointivaiheessa pohdimme suuntausta työn aihepiirille. Meitä kumpaakin kiehtoi koulumaailma, joka sinänsä oli vieras työkenttä molemmille. Samanaikaisesti hankemuotoinen työskentely aiheutti meissä kiinnostusta ja uteliaisuutta. Näiden ajatusten perusteella aloimme kartoittaa lähikuntien hankkeita kouluikäisille ja otimme yhteyttä Huolenpitoa-hankkeen hankekoordinaattoriin. Vastaanotto oli innostunut ja pian aloimme visioida työmme raameja yhdessä Hupi-hankkeen kanssa. Ensimmäinen opinnäytetyöpalaveri pidettiin 13.10.2014, jossa olivat mukana lisäksi Hupi-hankkeen hankekoordinaattori sekä koulun sosiaaliohjaaja. Seuraavassa palaverissa aihetta ideoitiin riihimäkeläisellä alakoululla 30.10.2014, jolloin mukana oli lisäksi alakoulun rehtori, koulun sosiaaliohjaaja, Hupi-hankkeen hankekoordinaattori, sosionomiopiskelija sekä koulukuraattori. Hankkeessa toiveena oli saada lisää tietoa kouluilta käsin tehtävästä ennaltaehkäisevästä perhetyöstä.

Kuvio 7: Opinnäytetyön eteneminen

4.2 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja selvityskysymys

Oletimme ennaltaehkäisevän koululaisten perhetyön tapahtuvan kouluilta käsin siten, että työntekijän toimipiste sijaitsee fyysisesti koululla. Ajattelimme koululaisten perhetyöntekijän olevan tiiviisti koulun arjessa mukana, josta hän tarvittaessa jalkautuu oppilaan kotiin ohjaamaan ja tukemaan huoltajia kasvatustyössä. Selvityksen edetessä huomasimme, että koululaisten perhetyötä tehdään hyvin erilailla eri kunnissa. Suoranaista koululta käsin tehtävää koululaisten perhetyötä ei tehdä selvityksemme kohteena olleissa kunnissa, jos mukaan ei lasketa kunnissa toimivia koulukuraattoreita- ja psykologeja. Koululaisten perhetyö -nimikkeellä

työtä tehdään yhdessä selvitys kunnassamme, vaikkakin ennaltaehkäisevää perhetyötä tehdään kaikissa kunnissa omalla tavalla. Tämä muokkasi selvitystämme voimakkaasti ja olemme ottaneet työssä mukaan myös kunnat, joissa työskentely kohdistuu ennaltaehkäisevästi kouluikäisiin lähinnä perhetyön kautta. Ennaltaehkäisevän kouluikäisiin kohdistuvan perhetyön nostimme esiin seuraavissa kunnissa: Mäntsälä-Pornainen, Sipoo ja Nurmijärvi. Halusimme selvityksestä monipuolisen näytteen, joten Keravalla ja Hyvinkäällä olemme ottaneet selvityksessä huomioon vain työskentelyn, jota tehdään ainoastaan koululaisille. Tuusulasta puolestaan olemme selvittäneen koululaisten perhetyöntekijä nimikkeellä toimivien työnkuva. Keravalla, Hyvinkäällä ja Tuusulan kunnassa on lisäksi laajaa ennaltaehkäisevää työskentelyä, mutta rajasimme sen työn ulkopuolelle. Olemme käsitelleen selvityksessä laajemmin Nurmijärven, Hyvinkään ja Tuusulan työmalleja, sillä näissä kolmessa kunnassa työ on erimuotoista.

Tehdessämme kirjallisuuskatsausta huomasimme, että koululaisten ennaltaehkäisevästä perhetyöstä löytyi hyvin vähän kirjallisuutta eri tietokannoista. Perhetyöstä, jota toteutetaan lähes kaikissa kunnissa ennaltaehkäisevänä tai lastensuojelun palveluna löytyi paljon tietoa. Halusimme lähteä tuomaan koululaisten perhetyötä näkyväksi ja tavoitteena oli lähteä hakemaan kentällä jo oleva työntekijöiden hiljainen tieto julkiseksi ja näkyväksi. Hiljainen tieto työssämme on tietoa, joka on tiedossa kentällä työntekijöillä koululaisten perhetyön käytänteistä. Tätä hiljaista tietoa ei ole vielä tuotu laajasti julki kirjoitetussa muodossa. Olli Nuutinen (2015) kirjoittaa Jyväskylän yliopiston sivuilla hiljaisen tiedon käsitteen luojaksi amerikkalaista Michael Polanyitä. Polanyin mukaan ihmisillä on paljon tietoa, jota he eivät osaa ilmaista, silti se näkyy jokapäiväisessä elämässä omassa toiminnassamme. Selvityksen avulla on mahdollista tuoda työntekijöillä olevaa hiljaista tietoa julki muidenkin osapuolten käsille. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa ja tuoda näkyväksi ennaltaehkäisevää koululaisille suunnattua perhetyötä Riihimäen kaupungille sekä muille selvitykseen osallistuville kunnille koululaisten perhetyön kehittämiseksi.

Päätimme keskittyä tässä työssä selvittämään työntekijöiden näkökulmaa ennaltaehkäisevästä perhetyöstä sen eri variaatioissa. Työn rajaamiseksi valitsimme selvityksen suunnaksi kartoittaa KUUMA-kunnissa tapahtuvaa ennaltaehkäisevän koululaisten perhetyön käytänteitä. KUUMA-kuntiin (kuvio 8) kuuluvat Hyvinkää, Järvenpää, Kerava, Kirkkonummi, Mäntsälä, Nurmijärvi, Pornainen, Sipoo, Tuusula ja Vihti. Kunnat muodostuvat pääkaupunkiseudun kehyskunnista (KUUMA 2015).

Kuvio 8: KUUMA-kunnat

Opinnäytetyömme keskittyy seuraavan selvityskysymyksen ympärille:

- Millaisia eri tapoja KUUMA-kuntien alueella on toteuttaa ennaltaehkäisevää koululaisten perhetyötä?

5 Selvityksen toteuttaminen ja aineiston analyysi

Selvityksessä käytämme benchmarkingia eli vertailukehittämistä. Vertailukehittämisen avulla pyrimme tuomaan tietoa KUUMA-kunnan alueen koululaisten perhetyön käytänteistä Huolenpitoa-hankkeelle. Vertailukehittäminen mahdollistaa toisilta oppimisen ja oman työn kehittämisen. Aineiston keräämisessä käytimme avointa haastattelua ja kyselyä.

5.1 Benchmarking- menetelmä

Kulmala ja Kyrön (2004) mukaan benchmarkingia on käytetty pääasiallisesti käytännöllisenä työkaluna, jonka avulla on pyritty parantamaan organisaation toimintaa. Käytännön toiminnan parantamisen lisäksi voidaan benchmarkingia pitää lähtökohtana tutkimuksille, joissa kohteena on sisällön vertailu tai kehittää metodeja benchmarkingin avulla. (Kulmala & Kyrö 2004.) Suomen sosiaali ja terveys ry:n (SOSTE 2015) mukaan benchmarking-menetelmää eli vertailukehittämistä käytetään, kun halutaan saada kehitettävästä asiasta uutta näkökulmaa, vertailevaa näkökulmaa tai erilaisia ratkaisumalleja. Tarkoituksena vertailukehittämisessä on tunnistaa taitoja ja tietoa, joita hyödyntää omassa toiminnan kehittämisessä. Vertailtavat

kohteet valitaan yleensä parhaista käytännöistä. (SOSTE 2015.) Kaivo-oja (2010) mainitsee, että esikuva-analyysiä voidaan käyttää synonyymina benchmarkingille. Vertaisvierailu eli One-to-one benchmarking, OTOB, on tavanomainen tapa toteuttaa benchmarkingia. Vertaisvierailussa työntekijä tutustuu vierailun kautta vertaisorganisaatioon ja analysoi toimintojen tuloksia ja eroja. (Kaivo-oja 2010.)

Benchmarking eli vertailukehittämisen menetelmä soveltuu selvityksemme lähestymistavaksi, sillä oppilas nähdään toiminnan keskiössä kuten Bronfenbrenner kuvaa ekologisessa systeemi-teoriassaan. Perheen, koulun ja perhetyön toiminta sijoittuu oppilaan mesojärjestelmään. Mesojärjestelmässä ennaltaehkäisevää kouluikäisten perhetyötä toteuttavat ammattilaiset voivat vertailukehittämisen avulla saada vinkkejä toisten kuntien toimintatavoista, kehittää omaa toimintaa ja tukea oppilasta, koulua sekä perhettä kasvatustyössä.

5.2 Avoin haastattelu- ja kysely

Tätä selvitystyötä varten keräsimme aineistoa haastattelemalla ja kyselylomakkeella. Kuuma-kuntia on yhteensä 10 ja saimme tähän selvitystyöhön vastauksen 8 kunnalta. Kaksi kuntaa jätti vastaamatta ja yksi kunta ilmoitti, ettei heillä ole käytössä selvityksen hakemaa ennaltaehkäisevää koululaisten perhetyötä.

Selvitystä varten haastattelimme kuutta Kuuma-kunnan alueen perhetyöntekijää, jotka työskentelevät koululaisten ja heidän perheidensä kanssa. Maaliskuun aikana sovimme haastattelut toteutettaviksi toukokuussa 2015 ja ne toteutuivat touko-kesäkuussa 2015. Kuulan (2011) mukaan julkisella sektorilla on omat portinvartijansa eri instituutioille. Lupa tutkimuksen toteuttamiseen tarvitaan useimmiten ylimmältä johdolta. (Kuula 2011, 144-145.) Ennen aineistonkeruun aloittamista haimme haastateltavilta kunnilta tutkimusluvut.

Haastattelut olivat ei-strukturoituja avoimia haastatteluja. Siekkinen (2007, 44-45) kuvaa avoimen haastattelun olevan hyvä muoto tiedonhankintaan, kun tarkoituksen on selvittää uutta lähestymistapaa tai selvittää asiantuntijan näkemyksiä. Lisäksi Alastalo ja Åkerman (2010, 372-376) kuvaavat asiantuntijahaastatteluilla olevan suuri merkitys, kun tutkittavaa tietoa on saatavilla vain hajanaisesti. Asiantuntija itse ei ole keskiössä vaan hänellä oleva tieto, joka hänellä oletetaan olevan. Haastateltava on tässä tapauksessa harvoin korvattavissa. Avointa haastattelua voidaan kutsua myös vapaaksi, syväksi tai informaaliksi haastatteluksi. Avoimelle haastattelulle on tyypillistä, että se on hyvin keskustelunomaista ja se perustuu vapaamuotoiseen vuorovaikutukseen. (Siekkinen 2007, 45; Metsämuuronen 2008, 235.) Hirsjärvi ja Hurme (2009, 50) kuvaavat haastattelun olevan sosiaalinen tilanne, jossa henkilöiden rooli suhteet vaikuttavat haastatteluun. Saara-Kauppinen ja Puusniekka (2006) kuvaavat haastattelutilannetta luonnolliseksi keskustelu tilanteeksi ja kanssakäymiseksi, jossa haastateltavalla on mahdollisuus tuoda esiin omia tunteitaan, ajatuksiaan, kokemuksiaan ja perustelujaan. Haastattelijalla täytyy olla herkkyys kuunnella ja tarttua haastateltavan puheeseen

tehdn lisäksi, viedä haastattelua eteenpäin sekä ohjata keskustelu tarvittaessa hienovaraisesti takaisin aiheeseen. Haastattelijan päämääränä on saada paljon mielenkiintoista aiheeseen liittyvää aineistoa.

Ennen haastatteluja olimme laatineet aiherungon (liite 1), jota käytimme apuna haastattelussa. Haastattelut toteutettiin työntekijöiden omassa työympäristössä. Kaikki haastattelut nauhoitettiin digitaalisella nauhurilla. Haastattelut sujuivat ilman ulkopuolisia häiriöitä ja suurin osa haastateltavista oli varannut haastatteluun aikaa reilusti. Valtaosa haastateltavista kertoi omasta työskentelystään innostuneesti ja vapautuneesti. Haastattelu kulki eteenpäin luontevasti haastattelijoiden esittäessä välillä lisäkysymyksiä ja näin johdattaen haastattelua haluttuun suuntaan. Kukin haastattelu kesti noin 1,5h-2,5h.

Kesäkuussa lähetimme sähköpostitse avoimen kyselyn (liite 2) ennaltaehkäisevän koululaisten perhetyön toteuttamisesta KUUMA-kuntiin, joita emme olleet haastatelleet. Kysely kohdennettiin henkilöille, jotka kuuluvat selvityksen aihealueen piiriin. KvantiMOTV (2010) yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston internetsivuilla kerrotaan, että kyselyssä tulee ottaa huomioon kyselyn helppotajaisuus, loogisuus ja vastaamiseen käytettävä aika, joka ei saa venyä kohtuuttoman pitkäksi. Elokuussa lähetimme kyselyt vielä uudelleen kuntiin, jotka eivät olleet vastanneet. Kunnilta saamamme vastaukset kyselyihin olivat hyvin tiiviitä kohteja kunnan käytännöistä.

5.3 Aineiston analyysi

Kyselylomakkeet, joita lähetimme KUUMA-kunnan alueella, palautuivat meille takaisin hyvin tiiviinä tietopaketteina. Aineistoa oli helppo analysoida tiiviiden takia ja päädyimme vain tiivistämään vastauksia luettavampaan muotoon.

Haastattelun ollessa aineiston tuottamisen tapa syntyy aineistosta laaja tekstimassa. Tutkimus alkaa omalla tavallaan alusta, kun tutkija alkaa tutustua saamaansa aineistoon. Analyysinvaiheet kulkevat tiiviisti limikkäin koko analyysin ajan. Analyysin vaiheet voidaan jakaa seitsemään eri vaiheeseen: tutkimusongelman asettaminen ja tutkimuskysymysten tarkentaminen, aineiston keruu tavan valinta ja keruu, aineistoon tutustuminen, aineiston luokittelu, aineiston analyysi, tulosten koonti sekä teoreettinen dialogi. Vaiheet voivat vaatia paluuta edelliseen vaiheeseen, jotta niitä voidaan arvioida ja tarkentaa. (Ruusuvaari, Nikander & Hyvärinen 2010, 9-12.)

Haastattelujen jälkeen aineisto litteroitiin eli kirjoitettiin puhtaaksi välittömästi. Litteroimme aineiston itse ja tämä auttoi meitä sisäistämään ja ymmärtämään haastatteluja vieläkin paremmin. Litteroitua haastattelumateriaalia oli yhteensä 66 sivua. Litteroinnin jälkeen luimme

useaan kertaan läpi saamamme aineistoa, jotta sisäistäisimme saamamme materiaalin. Litteroidusta materiaalista nostimme esiin toistuvia teemoja, joiden ympärille aineisto alkoi muotoutua. Samalla tiivistimme aineistoa, jotta saisimme tekstistä nousemaan esiin ydin asiat. Vaikka haastattelumme oli avoin haastattelu, silti aineistoa oli helpoin lähestyä teemoittelemalla tekstiä suurempien kokonaisuuksien eli teemojen alle. Eskolan (2007, 44) mukaan teemoittelussa voidaan nostaa aineistosta esiin leikkaa ja liimaa -systeemillä pääteemoja jotka oman tutkimuksen kannalta ovat olennaisia ja kiinnostavia. Analyysissä käytimmekin leikkaa ja liimaa- systeemiä, jolloin aineistosta erottautui selvityksen kannalta olennaisimmat asiat. Analyysimme tuotti teemat 1) miten koululaisten perhetyö on alkanut 2) kenelle työmuoto on tarkoitettu 3) työn toteuttaminen käytännössä 4) mitä hyvää ja kehitettävää työssä on.

Ryhmittely teemoihin oli kuitenkin haasteellista, sillä aineisto oli monimuotoista ja paikoin rönsyilevää. Löysimme aineistosta yllä mainittujen teemojen lisäksi yhteneväistä ja toistuvaa materiaalia, jonka halusimme tuoda selvityksessä myös esiin. Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2006) mukaan haastatteluista voi havaita uusia ja merkityksellisiä teemoja, siksi aineistoa tuleekin käsitellä ennakkoluulottomasti. Pyrimme tuomaan aineiston tiiviiseen ja selkeään muotoon, jotta olisi mahdollisimman helppo muodostaa kokonaiskuva kunkin kunnan työstä.

5.4 Luotettavuus ja etiikka

Tutkimusaineiston keruu, käsittely ja arkistointi ovat osa tutkimuksen luotettavuutta, mukaan lukien tutkimuksen laatu (Kuula 2011, 24; Hirsjärvi & Hurme 2009, 185). Jyväskylän yliopiston internetsivuilla (JYU 2015) mainitaan, että laadullisen tutkimuksen luotettavuutta on mahdollista arvioida useilla keinoilla. Tutkimustulosten yleistettävyys tai siirrettävyys on laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kulmakiviä.

Pyrimme varmistamaan haastatteluaineiston laadun lähettämällä haastatelluille henkilöille heiltä saamamme materiaalin tiivistettynä tarkastukseen. Olimme sopineet tämän jo haastattelu vaiheessa. Yhdessä haastattelussa tämä oli tarpeellinen, sillä saatu materiaali oli hyvin vaikealukuista meille. Saimme haastatelluilta henkilöiltä takaisin materiaalin, joka oli korjattu heidän haluamallaan tavalla. Näin aineisto aukesi myös meille paremmin. Kyselyillä saatua aineistoa emme lähettäneet takaisin vastanneille, sillä emme muuttaneet vastausten asiasisältöjä. Joillekin kunnille lähetimme lisäkysymyksiä työskentelystä.

Aineisto on tulosta haastateltavan ja haastattelijan yhteistoiminnasta. Lukijan tulee keskittyä ja ottaa huomioon koko tekstimassa litterointi materiaalin analyysivaiheessa, sillä tämä vaikuttaa omalta osaltaan suuresti luotettavuuteen. Tutkijan tulee voida dokumentoimalla osoittaa miten on päädytty luokittelemaan ja kuvaamaan käsiteltävää aihetta sekä kyetä perustelemaan miten erilaisiin tuloksiin on päädytty aineiston tulkinnassa. (Hirsjärvi & Hurme 2009,

189.) Työmme luotettavuutta lisää se, että työtä on tehnyt kaksi henkilöä. Tällöin aineiston virhetulkinnan määrä pienenee.

Eettinen ajattelu on kykyä pohtia mikä on oikein ja mikä väärin. Ihmisiin kohdistuvassa tutkimuksessa tärkeimpiä eettisiä periaatteita ovat usein luottamuksellisuus, informointiin perustuva suostumus, seuraukset ja yksityisyys (Hirsjärvi & Hurme, 2009, 20). Osassa haastatteluisia paikalla oli useampi ammattihenkilö, jolloin tiedon luotettavuus lisääntyy. Toinen ammattihenkilö voi korjata tai muistaa asioita toisin. Tässä on otettava huomioon, että jokaisella työntekijällä on oma persoonallinen työtapansa ja oma näkemyksensä työstään. Näitä näkemyksiä halusimme nostaa esiin tulosten yhteydessä omassa osiossaan, jossa aineisto sitaatteja ei voi yhdistää tiettyyn kuntaan. Jokainen asiantuntija edusti haastatteluisia omaa näkökulmaansa kunnan työtavasta.

Suomen perustuslaissa yksityisyydensuoja kuuluu jokaisen ihmisen perusoikeuksiin. Tutkimusta tehdessä tämä on myös tärkeä periaate. Kohderyhmänä työssä on koululaisten kanssa perhetyöntekijät, emmekä kerää tietoa kenestäkään perhetyön asiakkaasta. Kuula (2011) ottaa huomioon tosiasian, että tutkittaessa julkista organisaatiota, jossa tutkittavat ovat mukana oman ammatillisen roolinsa edustajina, ei osallistujille voida luvata täyttä tunnistamattomuutta niiden piirissä, jotka tuntevat organisaation toiminnan jo entuudestaan. Näin ollen tulee muistaa esittää kriittiset tulokset analyttisesti ilman leimautuvuutta. (Kuula 2011, 245.) Toisaalta juuri tunnistettavuus omassa ammattiryhmässä voi vaikuttaa siihen, että asiantuntija jättää asioita työstään mainitsematta (Alastalo & Åkerman 2010, 383). Aineiston keruussa törmäsimme siihen, että haastateltavat pyysivät, ettei kaikkeen heidän kertomaansa viitata selvityksen raportoinnissa. Opinnäytetyön tekijöinä meillä on velvollisuus noudattaa tätä pyyntöä.

Pohdimme työn tuloksien esittelyssä kuntien nimien jättämistä pois. Benchmarkingin hengessä päädyimme pitämään kuntien nimet näkyvillä, jotta kunnilla on mahdollisuus selvittää lisää toisten kuntien käytännöistä ja olla yhteydessä mahdollisesti toisen kunnan työntekijöihin. Työmme mahdollistaa näin vertailukehittämisen kuntien välillä. Kokosimme kuitenkin tulosten loppu osioon aineistoa, jossa käytämme työntekijöiden lainauksia häivyttämällä mahdollisuuden tunnistaa pois. Tulosten yhteydessä emme kuvaa tarkemmin onko aineisto kerätty haastatteleamalla vai kyselyllä. Haastateltavien ja heidän määränsä kuvaamisen jätämme selvityksestä pois myös tunnistettavuuden minimoimiseksi.

6 Tulokset: Koululaisten ennaltaehkäisevä perhetyö KUUMA-kunnissa

Seuraavassa luvussa vastaamme selvityskysymykseen mitä koululaisten perhetyö on Kuuma-kuntien alueella koululaisten perhetyöntekijöiden kuvaamana. Luvun alussa esittelemme tulokset kunnista, joissa työskentely keskittyy kaiken ikäisten lasten ennaltaehkäisevään työs-

kentelyyn ja kouluikäiset kuuluvat tähän ryhmään. Nämä kunnat ovat Mäntsälä-Pornainen, Siipoo ja Nurmijärvi. Keravalla, Hyvinkäällä ja Tuusulassa olemme ottaneet selvityksessä huomioon vain työskentelyn, jota tehdään ainoastaan koululaisille. Kyseisissä kunnissa on lisäksi laajaa ennaltaehkäisevää työskentelyä. Olemme käsitelleet selvityksessä laajemmin Nurmijärven, Hyvinkään ja Tuusulan työmalleja, sillä näissä kolmessa kunnassa työ on erimuotoista. Aineistoista nousi esiin yllättäviä yhteisiä aiheita, jotka koimme tärkeäksi nostaa esiin. Esittelemme nämä teemat luvun lopussa.

6.1 Mäntsälä, Pornainen

Mäntsälä ja Pornainen muodostavat yhteisen Mustijoen sosiaalipalvelualueen, jossa perhetyötä on tehty pitkään. Perhetyö on Mustijoen alueella sosiaalitoimen alaisuudessa. Sosiaalitoimen alaisuudessa perhepalveluissa on lisäksi kolme ennalta ehkäisevää perhetyöntekijää, kaksi hyvinvointineuvolassa (perhetyöntekijä ja perheterapeutti) ja yksi nuorten tukipisteessä (nuorten perhetyöntekijä). Perhetyön esimiehenä toimii sosiaalipalvelupäällikkö. Johtava psykologi toimii hyvinvointineuvolan ja nuorten tukipisteen perhetyöntekijöiden esimiehenä. Perhetyötä rahoitetaan Mustijoen alueella normaalin talousarvion mukaisesti, eli se ei perustu hankerahoitukseen. Perhetyön viitekehys perustuu arkilähtöiseen sosiaalipedagogiseen traditioon.

Painopistealue on varhaisessa puuttumisessa. Työskentely on suunnitelmallista ja tavoitteellista. Työnpainopisteenä on ratkaisu- ja voimavarakeskeinen työskentely. Ennalta ehkäisevään perhetyöhön ohjaututaan perheiden itsensä tai esimerkiksi hyvinvointineuvolan terveydenhoitajan läheteellä. Hyvinvointineuvolan ennalta ehkäisevä perhetyöntekijä käy kotikäynnillä kaikilla ensisynnyttäjillä, mikä on varhaista tukemista.

Mäntsälän ja Pornaisten kunnissa perhetyötä tekevät lastensuojelun ja perhesosiaalityön palvelujen perhetyöntekijät ja sosiaaliohjaajat perheen tarpeen mukaan. Kouluikäisten kohdalla perhetyö painottuu kouluajan jälkeen ja tapaamisia on 1-5 kertaa viikossa tarpeen mukaan. Tapaamiset toteutuvat eri variaatioin, kuten nuoren kanssa kahden, vanhempien tapaamisina sekä yhdessä koko perheen kanssa. Perhetyötä tehdään arjen säännöllisyyden palauttamiseksi tai löytämiseksi. Arjen ylläpito ja sujuvuus liittyvät läheisesti myös vanhemmuuden tehtävien hoitoon. Perhetyön oleellisena osana onkin riittävän vahvan vanhemmuuden toteutumisen tukeminen.

6.2 Kerava

Keravan kasvatusta ja opetustoimi saa opetus- ja kulttuuriministeriöltä hankerahoitusta kouluksellisen tasa-arvon edistämisen toimenpiteisiin. Rahoitus on myönnetty tällä hetkellä vuoden 2016 loppuun asti ja hankerahoituksella on palkattu yksi perheohjaaja vuoden 2015 alusta lähtien. Perheohjaajan esimiehenä toimii opetusjohtaja.

Asiakkaat pääasiassa ohjautuvat perheohjaajalle koulun henkilökunnan ohjaamina tai sitten he ottavat itse yhteyttä. Perheohjaaja tekee yhteistyötä kasvatus- ja opetustoimen alaisuudesta koulujen henkilökunnan, kuraattorien ja psykologien kanssa. Sosiaalitoimen puolelta perheohjaajan yhteistyötahoja ovat lastensuojelu, perheneuvola, maahanmuuttajien sosiaaliohjaaja sekä monikulttuurinen toimintakeskus.

6.3 Sipoo

Perhetyötä on lähdetty kehittämään vuosina 2003-2005 Etelä-Suomen lääninhallituksen ja Siipoon kunnan yhteishankkeella. Perhetyö siirtyi kunnan alaisuuteen 2006 ja sijoitettiin sosiaali- ja terveystoimeen sosiaalihuollon alle omana laaja-alaisena tiiminä, jonka painopisteenä on ennaltaehkäisy. Varhaisen tuen perhetyössä työskentelee yhteensä 6 työntekijää, joista 3 nimikkeellä perhetyöntekijä ja 3 nimikkeellä perheohjaaja. Perhetyöntekijän koulutusvaatimus on lähihoitajan tai vastaava koulutus ja perheohjaajan koulutusvaatimus on sosiaali- ja terveydenhuollon AMK- tai vastaavan tasoinen koulutus. Perhetyöntekijöiden esimiehenä toimii palvelupäällikkö eli vastaava perheohjaaja.

Koululaisten perhetyötä toteutetaan kunnassa yhteistyössä sivistystoimen ja terveydenhuollon kanssa. Asiakkaat koululaisten perhetyöhön tulevat sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin kautta, perheet ovat itse yhteydessä suoraan perhetyöntekijöihin ja yhteistyökumppanit terveydenhuollon kautta voivat ohjata palveluun.

6.4 Nurmijärvi

Nurmijärvellä ei ole varsinaisesti koulun perhetyötä, vaan puhutaan ennemminkin tiiviistä yhteistyöstä koulujen kanssa. Yhteistyön tehostaminen koulujen kanssa on alkanut Nurmijärvellä vuonna 2007, jolloin kuntaan perustettiin uusi työmuoto, nuorisoperhetyö. Nuorisoperhetyö oli tarkoitettu 13-17-vuotiaille nuorille ja heidän perheilleen. Nuorisoperhetyön tarkoituksena oli muun muassa lisätä koulukuraattori-perhetyöntekijä-yhteistyötä ja sitä kautta auttaa nuoria ja perheitä mahdollisimman varhain ja tehokkaasti. Kouluilla oli huolta mm. koulupudokkaista, joiden kohdalla nähtiin tärkeäksi lisäavun saaminen perheille. Myös erilaisissa perheiden sisäisissä vuorovaikutuksen tai dynamiikan pulmissa nähtiin tärkeäksi saada perheille ulkopuolista tukea.

Yhteistyötä koulujen kanssa laajennettiin vuonna 2013 niin, että projektiluontoisesti Rajamäen alueelle nimettiin koulukuraattoreille yhdyshenkilö, jonka työkenttään kuului niin ala- kuin yläkoulutkin. Projektista saatujen hyvien kokemusten vuoksi malli laajennettiin koko kuntaan ja vuonna 2014 kaikille koulukuraattoreille nimettiin oma perhetyön yhdyshenkilö.

Nurmijärven perhetyössä on tällä hetkellä seitsemän perheohjaajaa ja yksi perhetyöntekijä, jotka tekevät ns. varhaisen tuen perhetyötä. Kouluille nimetyt yhdyshenkilöt kuuluvat varhaisen tuen perhetyön tiimiin. Nimettyjä yhdyshenkilöitä on kolme. Yhdyshenkilöiden lisäksi koululaisten perheissä voi työskennellä myös muut tiimin perheohjaajat. Varhaisen tuen perhetyön tavoitteena on auttaa perheitä mahdollisimman varhain ja oikea-aikaisesti, esim. ennen lastensuojelun tarvetta ja ongelmien kasautumista. Lisäksi Nurmijärven perhetyöhön kuuluu viisi perhetyöntekijää, jotka työskentelevät lähinnä lapsiperheiden kotipalvelun kentällä. Perhetyö kuuluu Nurmijärven kunnan perhe- ja sosiaalipalveluihin.

Varhaisen tuen perhetyöhön voi olla yhteydessä viranomaisten lisäksi myös perhe itse. Usein koululaisten kohdalla ensimmäisen yhteydenoton tekee koulukuraattori, joka kutsuu perheohjaajan mukaan yhteiseen tapaamiseen perheen kanssa. Tapaamisessa keskustellaan perheen tilanteesta ja perheohjaaja kertoo perhetyöstä. Tapaamisessa sovitaan usein työskentelyn alkamisesta ja tehdään jo alustavaa työnjakoa. Yhteydenottaja on yleensä mukana koko työskentelyprosessin ajan. Hän saattaa tavata lasta koululla ja olla tarvittaessa mukana myös muiden perheenjäsenten tapaamisissa. Väli- ja loppuarviointiin hänet kutsutaan mukaan, ellei perhe jostain syystä osallistumista kiellä.

Perheohjaajan ns. perustyöpäivään kuuluu yleensä 2-3 asiakastapaamista, jotka voivat toteutua perheen kotona, lapsen koulussa, perhetyön tapaamistiloissa tai muussa yhteisesti sovitussa paikassa. Tarvittaessa järjestetään myös verkostotapaamisia, jolloin tapaamiseen osallistuu perheen lisäksi läheis- ja viranomaisverkostoa. Tarvittaessa verkostotapaamisissa on mahdollista käyttää ulkopuolista verkostokonsulttia.

Työpäivään sisältyy myös paljon puheluita, dokumentointia, asiakastapaamisten suunnittelua ja purkua. Nurmijärven kunta on alueellisesti laaja ja perheohjaajat tarvitsevat omaa autoa liikkuakseen työpäivän aikana paikasta toiseen.

Keskustelun on tärkeä työväline, mutta lisäksi keskustelua avaamaan tai eteenpäin viemään käytetään myös erilaisia työskentelymenetelmiä. Näitä ovat esimerkiksi pelit, kortit ja haastattelulomakkeet. Esimerkiksi Pesäpuu ry:n materiaalia on laajalti käytettävissä. Tärkeää on, että asiakas kokee tulevansa kuulluksi ja että perheen omat voimavarat saadaan käyttöön.

Perhetyö alkaa yleensä ns. tutustumisvaiheella, jolloin luodaan luottamusta ja kartoitetaan tilannetta ja taustoja lisää. Myös perheen läheisverkostojen huomioiminen on tärkeää. Tutustumisvaiheen jälkeen asetetaan yhdessä tavoitteet ja tehdään työskentelysuunnitelma. Tärkeää on sopia myös työnjaosta eri viranomaisten kesken jotta perhe ja eri tahot tietävät mitä kukin tekee ja miksi. Työskentelyn aikana ja lopussa tilannetta arvioidaan ja tarvittaessa tavoitteita ja työskentelytapaa tarkistetaan. Mukaan prosessiin voidaan tarpeen mukaan kutsua myös muita viranomaisia. Parisuhteen pulmissa vanhempia voidaan ohjata esimerkiksi Nurmi-

järven perheasiain neuvottelukeskukseen kutsumalla kyseessä olevan tahon työntekijät mukaan yhteiseen palaveriin vanhempien kanssa. Samoin voidaan toimia päihde- ja mielenterveyspulmissa. Muiden palveluiden työntekijöitä voidaan kutsua mukaan myös pohtimaan yhdessä sitä, miten perhettä voitaisiin parhaiten tukea. Näissä tapaamisissa perhe on aina läsnä. Myös nimetön konsultaatiomahdollisuus on käytettävissä. Samalla tavoin toimitaan niin perheen aikuisten kuin lastenkin kanssa. Lapsen ikä- ja kehitystaso huomioidaan kun arvioidaan sitä, missä tapaamisissa lapsi on mukana ja mitkä toteutetaan ainoastaan aikuisten kesken.

Kirjaamisessa perhetyössä käytetään Efficajärjestelmää. Efficajärjestelmässä on mahdollista käyttää ns. sisäistä postia, jonka avulla perheohjaajat ja esim. koulukuraattorit voivat turvalisesti siirtää tarvittavaa tietoa myös sähköisesti. Tämän ominaisuuden avulla on mahdollista vähentää esimerkiksi päällekkäistä kirjaamista. Mikäli asiakas siirtyy toisen palvelun piiriin, siirto toteutetaan ns. saattaen vaihtoen. Tällöin asiakkaan ei tarvitse kertoa kaikkea uudeleen uusille työntekijöille ja myös tieto jo tehdystä työstä välittyy.

Työntekijät ovat saaneet lisäkoulutusta moneen eri alueeseen. Esimerkkinä mainittakoon erilaiset ryhmän ohjaajakoulutukset, ero- ja uusperheiden auttaminen, päihde- ja mielenterveyspulmat. Työstä esiin nousevat lisäosaamisen tarpeet ohjaavat koulutussuunnittelua.

Nurmijärvellä toteutetaan paljon erilaisia vertaisryhmiä moniammatillisesti. Perheohjaajat ovat mukana mm. Vertti-ryhmissä, Maestro-ryhmissä, lasten- ja vanhempien eroauttamisen ryhmissä sekä Ihmeelliset vuodet -ryhmissä. Jos perhetyön asiakasperheissä nousee esiin jokin tietty teema, voidaan myös nopeastikin räätälöidä oma ryhmä ko. tilanteeseen. Tällainen ryhmä on ollut esim. äiti-lapsi -ryhmä. Vertti-ryhmä on tarkoitettu perheille, joissa vanhemmalla on mielenterveyden pulmaa (mm. masennusta tai kaksisuuntaista mielialahäiriötä). Maestro-ryhmä on tarkoitettu nuorille stressin hallintaan ja masennuksen ennaltaehkäisyyn. Lasten- ja nuorten eroauttamisen ryhmiä ovat mm. Tillitoukka-, Taikuri- ja Vetskari-ryhmät. Eronneille tai eropäätöksen tehneille vanhemmille on tarkoitettu Vanhemman neuvo-ryhmä. Ihmeelliset vuodet -ryhmässä vanhemmat oppivat uusia keinoja toimia lasten kanssa.

Moniammatillinen yhteistyö on tärkeää ja toimii hyvin Nurmijärvellä. Yhteistyötä tehdään paljon esim. Nurmijärven seurakunnan ja muiden kunnan eri tahojen kanssa. Perhetyö perustuu voimavarakeskeiseen työskentelyyn. Asiakkaan omia voimavaroja ja asiakkaan omia mahdollisuuksia pyritään herättelemään ja tukemaan. Perusajatus onkin, että asiakas saadaan itse oivaltamaan ja hakemaan muutosta. Asiakaslähtöisyys ja asiakkaan osallisuus ovat toiminnan tärkeimpiä arvoja ja periaatteita. Nämä pohjautuvat myös Nurmijärven kunnan arvoihin.

Perheiden ja koulukuraattoreiden lisäksi perhetyöhön yhteydenottoja tulee mm. terveydenhoitajilta, luokanopettajilta, perheneuvolan henkilökunnalta, nuorisopsykiatrian poliklinikan henkilökunnalta, lastensuojelun arviointitiimistä, nuorisotoimesta sekä joskus poliisiltakin.

Kunnan eri taajamissa toimii säännöllisesti kokoontuvat monialaiset työryhmät. Työryhmiin kuuluu perheohjaajia, terveydenhoitajia, kuraattoreita, koulupsykologit sekä työntekijöitä seurakunnasta, poliisista, nuorisotoimesta ja Keudasta. Monialaisissa työryhmissä ei käsitellä kenenkään yksittäisen asiakkaan asioita, vaan keskustellaan lasten ja nuorten ajankohtaisista asioista ja ilmiöistä paikkakunnalla sekä valtakunnallisesti. Monialaiset työryhmät on koettu tärkeäksi osaksi Nurmijärven ennaltaehkäisevää ja kuntalaisten hyvinvointia tukevaa toimintaa.

6.5 Hyvinkää

Hyvinkäällä kouluissa oppilaan tukemista on tehty vuodesta 2013. Työ on aloitettu kahden työntekijän voimin ja vuonna 2014 palkattiin kolmas työntekijä. Nämä kolme sosiaaliohjaajaa työskentelevät eri kouluilla ja ovat koko koulun käytettävissä. Koulutukseltaan koulun sosiaaliohjaajat ovat ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita. Koulun sosiaaliohjaajat työskentelevät sivistystoimen alaisuudessa ja heidän esimiehenä toimii oppilashuollon esimies. Koulujen perhetyön rahoitus haetaan määrääjäksi opetusministeriöltä koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseen ja vanhemmuuden tukemiseen tietyille sosioekonomisesti määrätyille alueille. Koulun sosiaaliohjaajan paikat ovat määräaikaista ja niitä ohjaa valtiolta saadut määrärahat.

Asiakkaat tulevat avun piiriin pääsääntöisesti opettajan kautta. Huolen herätessä oppilaasta, opettaja ottaa oppilaan kotiin yhteyttä ja sopii perheen kanssa yhteistyöstä sosiaaliohjaajan kanssa ja yhteistyö mahdollisesti käynnistyy. Osa oppilaista tulee myös akuutissa tilanteessa sosiaaliohjaajan luokse opettajan ohjaamana.

Sosiaaliohjaaja työskentelee lähtökohtaisesti koulun tiloissa. Vanhemmuuden tukeminen jää pieneen rooliin työskentelyssä, mutta vanhemmat pidetään tietoisina mitä oppilaan kanssa tehdään. Työskentelyä perheiden kotona ei tehdä tällä hetkellä lainkaan, silti kotiin voitaisiin mennä erikoistilanteessa, kuten kokeen suorittaminen kotiloissa tai oppilaan hakeminen kouluun. Sosiaaliohjaajilla on koululla toimisto, joka on jaettu useamman koulussa toimivan henkilön kesken. Sosiaaliohjaajalla voi olla oppilaan kanssa tukikeskusteluja, ryhmien vetämistä, havainnointia luokassa, luokassa auttamista, koulunkäynnin seurantaa ja mahdollisesti emoluokan sosiaaliohjaajan sijaistamista.

Työntekijöillä on tunnukset Wilmaan, joka on Hyvinkään peruskoulujen käyttämä kouluhallintojärjestelmä koulun ja oppilaiden sekä huoltajien välillä. Työntekijöillä on kirjaamiseen myös Efficajärjestelmä käytössä. Yhteistyöverkostona koulun sosiaaliohjaajalla on oman koulun lähiverkosto, johon kuuluvat opettajat, koulukuraattori ja koulupsykologi. Nuorisoasema on tärkeä yhteistyötaho yläkoululaisten kanssa työskentelyssä.

6.6 Tuusula

Tuusulassa työskentely koululaisten kanssa on käynnistynyt vuonna 1997 Roselius-säätiön kautta. Nimike on tuolloin ollut koululaisten tukihenkilö ja työtä on tehnyt yksi henkilö. 2000- vuonna työskentely on siirtynyt kunnan alaisuuteen. Kunnassa oli vuonna 2007 menossa kansalaisadressiin nimien kerääminen, jotta Tuusulaan saataisiin toinen työntekijä. Jokelassa tapahtui kouluampumavälikohtaus samana vuonna, jonka jälkeen toinen työntekijä palkattiin välittömästi työskentelyyn mukaan. Tällä hetkellä työtä tekee kolme vakituista työntekijää, joille on jaettu Tuusulan kunta omiksi alueiksi. Yhdellä työntekijällä voi olla seitsemän koulua vastuullaan. Tulevaisuuden Tuusula visioissa siintää että työntekijöitä olisi vuonna 2020 viisi.

Nyt työn nimike on koululaisten perhetyöntekijä. Nimike koululaistentukihenkilö vaihdettiin, sillä sen katsottiin olevan kaukana työntekijöiden oikeasta työnkuvasta. Lisäksi koululaistentukihenkilö sekoitettiin sosiaalitukihenkilöön ja heiltä odotettiin palveluita, joita heillä ei ollut tarjota. Työtä on tehty ensin terveystoimen alaisuudessa vuoteen 2010, jolloin on siirrytty sosiaali- ja terveystoimen alaisuuteen.

Asiakasperheitä voi olla vuoden aikana lähellä viittäkymmentä ja lukema on maksimissaan. Kerralla työntekijällä voi olla kymmenen asiakasperhettä. Asiakkaat ohjautuvat tuen piiriin ottamalla itse yhteyttä, opettajan, kuraattorin, koulupsykologin, terveydenhoitajan, kasvatusneuvolan tai lastensuojelun kautta. Työskentely ei edellytä lastensuojelun asiakkuutta. Ennaltaehkäisevä toiminta on työn perusajatus ja siihen kuuluu vahvasti vanhemmuuden tukeminen. Työskentely tapahtuu pääsääntöisesti alakouluikäisille, mutta tarvittaessa työskentelyä on jatkettu yläkoulun puolella. Työskentely tapahtuu paljon oppilaan kotona yhdessä perheen kanssa ja tämä suuntaus on myös vahvistumassa koko ajan. Työskentely on rajattu siinä määrin, että selvät kiusaamistapaukset kuuluvat koululle ja kuraattorille. Työlle ei ole määritelty yksittäistä tiettyä toimintamallia tai kehystä vaan työskentely riippuu työntekijästä ja hänen toimintamalleistaan. Voimavara- ja ratkaisukeskeinen työskentely nousevat esiin usein työskentelyssä. Koululaisten perhetyöntekijät auttavat perheitä, koulu pudokkaita, avioero tilanteissa ja perheitä joita on kohdannut suru.

Käytännössä koululaisten perhetyöntekijän työ on hyvin liikkuvaa. Työntekijät liikkuvat omilla autoilla omilla alueillaan. Koululaisten perhetyöntekijät saavat kuljettaa omilla ajoneuvoilla asiakkaita ja osa heistä käyttää tätä mahdollisuutta hyväkseen perhettä autettaessa. Mahdollisuuden käyttäminen on työntekijäkohtaista ja omissa harkinnassa. Työntekijät työskentelevät paljon asiakasperheiden kotona. Työskentely kotona madaltaa asiakkaiden hakeutumista avun piiriin ja avun vastaanottamista. Tilanne perheissä voi joskus olla myös niin kriisiytynyt, että voimavarat eivät perheellä riitä, silloin työskentely asiakkaiden kotona on ehdotonta. Aina perhe ei myöskään halua avata koululle päin perheen sisäisiä asioita, jolloin kotona työskentely on myös ratkaisevaa. Pääasiassa työtä tehdään yksin, mutta yksikön ja esimiehen suositus on, että esimerkiksi uutta asiakas- perhettä tavattaessa läsnä olisi ensimmäisellä kerralla kaksi henkilöä.

Kouluilla työskennellessään koululaisten perhetyöntekijöillä on sovittu päivä, jolloin he pyrkivät olemaan läsnä. Kouluilla tilat jaetaan kuraattorin ja koulupsykologin kanssa. Kouluilla käytäessä päivään kuulua läsnä olemista ja tukikeskusteluja asiakkaiden kanssa. Koululaisten perhetyöntekijä osallistuu tarvittaessa myös yhdessä koulukuraattorin/ psykologin kanssa asiakkaan keskusteluihin. Moniammatillisuutta toteutetaan pitämällä yhteyttä kuraattoreihin, psykologeihin ja muuhun koulun henkilökuntaan. Akuutti työskentely menee kaiken ohi, jolloin koululaisten perhetyöntekijän reagoi nopeasti ja pyyhkii oman kalenterinsa tyhjäksi.

Koululaisten perhetyöntekijät ohjaavat asiakkaita tarvittaessa lastensuojelun, päihde ja mielenterveyspuolelle. Pariterapiaa koululaisten perhetyöntekijät eivät anna vaan ohjaavat asiakkaat kunnan muiden palveluiden piiriin. Päällekkäistä työskentelyä lastensuojelun kanssa pyritään välttämään, mutta joissakin tapauksissa tehdään myös asiakkaan edun mukaisesti yhteistyötä.

Työntekijät osallistuvat kouluilla oppilashuoltoryhmiin. Tuusulan peruskouluissa on käytössä Wilma- järjestelmä, joka on perheiden ja koulu organisaation välinen viestintäkanava. Koululaisten perhetyöntekijöillä on koulujen Wilma- järjestelmään omat tunnukset. Lisäksi he ovat mukana sosiaali- ja terveystoimen kokouksissa. Koululaisten perhetyöntekijät ovat mukana perhelinkissä joka koostuu Tuusulassa moniammatillisesta verkostosta. Perhelinkkiin voi tuoda asiakastapauksia tai asiakas ottaa itse yhteyttä. Perhelinkki pyrkii vähentämään asiakkaan ”luukulta luukulle” juoksemista, sillä toimijat ovat yhdessä paikassa eli pyritään luomaan asiakkaalle tukiverkosto. Perhetyöntekijät ovat mukana myös Tuusulassa psyykkisen tuen joukkueissa.

Ensimmäisellä tapaamiskerralla kohdataan asiakas kuuntelemalla ja läsnä olemalla.

Työvälineistönä on mahdollista käyttää esimerkiksi erilaisia tunnekortteja, kyselyjä, mielialan kartoitus lomakkeita ja verkostokarttaa. Kirjaamisessa koululaisten perhetyöntekijät ovat käyttäneet noin vuoden ProConsona -ohjelmistoa. Järjestelmä on salattu ja pääsy järjestelmään on vain koululaisten perhetyöntekijöillä ja heidän esimiehellään. Asiakkaille kerrotaan aina kirjaamiskäytännöstä. Kirjaaminen on tärkeää myös tilanteissa, joissa mukaan tulee uusia työntekijöitä. Työskentelyä ei tarvitse aloittaa aivan alusta, vaan he näkevät asiakkaan vanhat kirjatut tiedot ja voivat jatkaa työskentelyä.

Koululaisten perhetyöntekijät ovat käyneet useita koulutuksia, kuten huolen puheeksi ottaminen, lapsen huolen puheeksi ottaminen, erokoulutuksia, päihde- ja mielenterveyskoulutuksia, kiinnipitokoulutukset, kiusaamiseen liittyvää koulutusta, aggressiivisen asiakkaan kohtaaminen sekä seksuaalisen kaltoinkohtelun koulutusta. Lapsille alkaa syksyllä 2015 omat eroryhmit. Taikuri ja Vetskari koulutukset ovat Suomen kasvatus ja perheneuvontaliiton järjestämiä koulutuksia, jotka tukevat lapsia ja nuoria perheen erokriisissä.

Esimies valvoo ja tilastoi asiakkaiden määrää sekä on mukana ammattiryhmien tiimeissä ja työpaikka kokouksissa. Työnohjausta on saatavilla. Työntekijöillä on mahdollisuus saada työterveyden kautta henkilökohtaista työnohjausta. Uuden sosiaalihuoltolain tuomat muutokset ovat vielä työntekijöillä avoinna eikä laki ole vielä itsessään tuonut toistaiseksi muutoksia. Syksyisin koululaisten perhetyöntekijät lähettävät Wilman kautta viestin opettajille ja huoltajille heidän toiminnastaan. Kunnan nettisivuilla on mahdollista antaa työskentelystä palautetta ja tästä mahdollisuudesta informoidaan asiakkaita. Muuta laadunvalvontaa tai asiakastytytyväisyyskyselyä ei tällä hetkellä suoriteta.

7 Aineistosta esiin nousseita haasteita ja työn kehittämisen tarpeita

Aineistosta nousi esiin yllättäviä yhteisiä haasteita ja työn kehittämisen tarpeita, jotka nostimme esiin omassa luvussa. Luvussa aineistoa käsitellään kokonaisuudessaan. Esiin nousseet aiheita käsitellään seuraavissa alaluvuissa toimintaympäristön haasteet ja työn emotionaalinen kuormittavuus.

Kuvio 9: Toimintaympäristön haasteita

7.1 Toimintaympäristön haasteet

Toimintaympäristön haasteina aineistossa nousi esiin kuuluuko ennaltaehkäisevä koululaisten perhetyö sosiaali- ja terveystoimeen vai sivistystoimen alaisuuteen, yhteistyön haasteet ja onko työ ennaltaehkäisevää vai ei. (Kuvio nro 9)

7.1.1 Sosiaali- ja terveystoimi vai sivistystoimi

Aineston perusteella koululaisten perhetyöntekijän toimet sijoittuivat sosiaali- ja terveystoimen alaisuuteen tai sivistystoimen alaisuuteen tai kasvatus- ja opetustoimen alaisuuteen tai perhe- ja sosiaalipalvelujen alaisuuteen. Työskentely saman tai eri toimialan alla kouluorganisaation kanssa jakoi mielipiteitä. Työskentely sosiaali- ja terveystoimen alla koettiin joissakin kunnissa tärkeäksi, koska perheet hyväksyivät heidän työskentelynsä paremmin koulun ulkopuolisina aikuisina.

“meillä on paljon sellaisia asiakasperheitä joilla on mennyt koulun kanssa ihan sukset ristiin et omasta lapsesta on ihan toinen kuva koululla ja perheellä tai et se yhteistyö ei toimi muuten yhtään ja se on ollut todella hyvä juttu et me tullaan niinku ulkopuolisena siihen”

Wallin (2011, 51) toteaa, että koulunsosiaalityötä tekevien on ollut vaikea kiinnittyä toimintaympäristöön heidän ollessa sosiaalitoimen alaisuudessa ja toisaalta heidän ollessaan sivistystoimen alaisuudessa ammatillinen identiteetti jää helposti ohueksi.

Haastatteluissa kävi ilmi, että sivistystoimessa ja kouluorganisaatiossa työskennellessä koulu imaisee mukaan omaan toimintakulttuuriinsa hyvinkin voimakkaasti. Työntekijältä vaaditaan silloin vahvuutta toimia perheiden asialla.

“jos sä tuut työyhteisöön, jossa kaikki muut on saman koulutuksen omaavia ja samaa ajatusta vie eteenpäin niin siihenhän yritetään imee kauheen voimakkaasti... et kyl siin täytyy aika selkee itelle olla ja pitää niistä omista rajoista kiinni ja olla selkärankaa että pystyy tekemään sen oman duuninsa et mitä on tullu tekee.”

7.1.2 Yhteistyön haasteet

Quin-Leen (2014, 99) tutkimuksessa Yhdysvalloissa sosiaalityöntekijät kertoivat, etteivät opettajat olleet aina yhteistyökykyisiä, eikä kaikilla ollut ymmärrystä kuinka suru saattoi vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen. Opettajat eivät pitäneet siitä, että oppilaat poistuivat tunnilta koulun sosiaalityöntekijän tapaamiseen. Opettajat toivoivat alunperin apua eri ammattikunnalta koulutyön tueksi ja heidän tarve tiedostettiin. Wallinin (2011, 58) mukaan koulusosiaalityöntekijän kehityksen rajoittajana on silti ollut opettajakunnan suhtautuminen kriittisesti muihin ammattikuntiin koulussa. Muut toimijat koettiin uhkana ja kilpailijoina, eikä yhtenäisen ja virkaveljellisen aseman saavuttaminen ole ollut helppoa.

“ koululaitos instituutiona niin sehän on niin ikiaikaisen vanha iso koneisto että oot sä minkä tahansa muun alan ihminen täällä niin sehän on aina outoa ja erikoista”

Aineistossa nousi esiin ristiriita koulujen ja muun sosiaalityön henkilöstön välillä. Joissakin kouluorganisaatioissa kollegiaalinen asema saavutettiin helpommin, mutta toisissa organisaatioissa taistelu jatkuu tänä päivänäkin.

“kouluthan on tietyllä tavalla kauheen sisäänpäin lämpiäviä yhteisöjä varsinkin työntekijöiden osalta ja rehtori on se joka johtaa sitä niin koulut on rehtoreidensa näköisiä niin se että jos hänellä on vaikei ole sosiaalialan ihminen niin hänellä on kuitenkin joku oma visio tai missio tai sellainen ajatus siitä miten nämä pitäisi parantaa ja jos se on kovin erilainen kuin itsellä niin se on aika hankala yhtälö”

Näkemyksemme mukaan rakenteiden tulisi muuttua ja yhtäläistyä, jotta ennaltaehkäisy voisi olla toiminnan pää-ajatus. Uuden opettajakunnan koulutuksessa tulisi jo ottaa huomioon, että muut ammattikunnan toimijat antavat opettajille mahdollisuuden tehdä omaa pedagogista työtään täysipainoisemmin. Tässäkin painottuu innovatiivisen ja hyvän johtajuuden merkitys. Kouluttamalla ensin rehtoreita ja johdon ollessa siten tietoinen toiminnasta on mahdollista saada uusi työmuoto, kuten koululaisten perhetyö, helpommin käytännöksi.

7.1.3 Ennaltaehkäisevää vai ei

Selvityksessämme havaitsimme, että monilla oppilailla ja perheillä tilanne oli päässyt jo kriisiytymään ennen avun saantia. Koululaisten perhetyön on tarkoitus jokaisessa kunnassa olla ennaltaehkäisevää, mutta selvitystulosten perusteella työ harvoin todellisuudessa on sitä. Työntekijöiden halu auttaa ennaltaehkäisevästi on selvästi voimakas, mutta ongelmat tuodaan liian myöhään työntekijöiden tietoisuuteen. Kouluilla on usein hyvinkin pian tieto oppilaan ongelmista, mutta tieto jää opettajalle, eikä apua lähdetä hakemaan hyvissä ajoin.

“Tosi iso huoli täällä et siihen ei vielä osata jotakin vaikka puhutaan varhaisesta tuesta ja varhaisesta puuttumisesta niin ne pääsee hirveen usein kroonistuu ne tilanteet ennen kuin ne tulee vaikka meille et siinä turhan pitkään katotaan sitä ja sit jos kuukausi menee silleen et ne on valtaosan viikosta poissa ja niin se on niin paha se ongelma et niihin on hankala saada muutosta.”

Selvityksemme tulosten mukaan haasteena voi olla myös se, että perheet eivät itse tunnista tai halua tunnistaa ongelmia eivätkä oma-aloitteisesti hae apua silloin kun ongelmat ovat vielä pieniä. Syynä voi olla myös se, että työmuodon olemassaoloa ei tiedetä tai tunneta, jolloin avun hakeminen olennaisesti vaikeutuu.

7.2 Työn emotionaalinen kuormittavuus

Selvityksemme tuloksista nousi esiin työtä emotionaalisesti kuormittavia tekijöitä. Perheet, joita on kohdannut jonkinasteinen muutos tai suru nimesimme suruperheiksi. Suruperheet koettiin myös emotionaalisesti kuormittavana ja persoona työväliseinä nousi työntekijöiden kertomuksissa vahvasti esiin.

7.2.1 Suruperheet

Suruperheet nousivat selvityksessä esiin suhteellisen suurena ryhmänä. Suruperheiksi nähtiin perheet, joissa on tapahtunut esimerkiksi perheenjäsenen kuolema tai avioero. Tyypillistä näissä tapauksissa on usein se, että kun yksi perheenjäsen saa surun käsiteltä ja voimaantuu, niin toinen perheenjäsen aloittaa oireilun. Suruperheiden kanssa työskentely vaatii aikaa ja intensiivistä työtettä. Suruperheiden kanssa koettiin hyväksi työpari työskentely, jotta oman työn emotionaalinen kuormittavuus olisi helpompi jakaa. Kuormittavuutta pyrittiin helpottamaan keskustelemalla muiden työntekijöiden kanssa tai hakeutumalla henkilökohtaiseen työnohjaukseen.

“paljon on avioero perheitä et ero on ollut vaikka vuosi sitten ja kaikki on mennyt ihan hyvin mut sit aletaan katsoo et lapsella on joku ja sit kun mä alan kyselee et mitä niin ne on et ei tiiä ja kun mä alan kyselee niin sit selviää et oli siellä vuosi sitten se ero mut siitä on niin pitkä aika...”

Lisa Quinn-Lee(2014, 93-98) on tutkinut Yhdysvaltojen Minnesotassa sosiaalityöntekijöiden työtä surevien lasten kanssa. Suru katsotaan usein perheen asiaksi, silti kouluilla on potentiaalinen mahdollisuus vaikuttaa lapseen, joka kuitenkin viettää koulussa suuren osan ajastaan. Useat haastatelluista sosiaalityöntekijöistä ilmaisivat perheiden kokevan heidät usein osana systeemiä, joka erottaa perhettä. Sosiaalityöntekijöillä kouluissa ei myöskään ollut tarpeeksi resursseja ajallisesti vastata lasten suruun. Kunnissa, joissa koululaisten perhetyötä tekevät työntekijät ovat selvästi irrallaan koulusta ja lastensuojelusta sekä liputtavat selkeästi ei lastensuojelullisen ja matalankynnyksen toiminnan puolesta antavat perheille mahdollisuuden helpommin hankkia apua. Nostimme jo aiemmin esiin Rönkön ja Rytkösen (2010, 298-299) havainnon, jotka totesivat huolenaiheiden ennakoinnin ennen tilanteen kriisiytymistä olevan

helpompaa ja vaativan vähemmän resursseja ja varoja kuin muut perheen kontekstiin puuttuvat muodot. Suruperheitä auttamalla koulun kautta olisi mahdollisuus vaikuttaa ja vähentää korjaavaa perhetyötä. Työntekijöistä useat olivat käyneet avioero perheiden kohtaamiseen koulutusta.

7.2.2 Persoonaa työvälteenä ja oman työn vaikutusmahdollisuudet

Työntekijöiden kertomuksessa korostui vahvasti työntekijän persoonan vaikutus työhön ja se nähtiin yhtenä tärkeimmistä työvälteenä. Työtä pitää olla valmis tekemään yksin ja itsenäisiä sekä joskus vaikeitakin päätöksiä on kyettävä tekemään. Hyvät hermot, kuuntelemisen taito, kärsivällisyys ja kyky tarttua työhön ennakkoluulottomasti nousivat selvityksen tuloksissa esiin.

“tää vaatiikin tää työ et ihmisessä on sellasta tiettyä vahvuutta ja olla erimielä et välillä tässä on sellanen perheen asianajaja.”

Mahdollisuutta vaikuttaa omaan työskentelyyn ja toimenkuvaan pidettiin erittäin suurena arvossa. Oman kalenterin täyttäminen ja suunnittelu toi työhön joustavuutta. Toisaalta työn selkeän raamituksen tärkeys nostettiin usein esiin.

“kaaostakin pitää kestää muuten tätä hommaa ei kestä. Meil on yleistyöaika 8-16, mut joustetaan... monesti voi olla tapaaminen heti seiskan jälkeen ennen ku vanhemmat lähtee töihin et sellasta joustoo täytyy olla ja kun itse rakennetaan kalenteri”

8 Johtopäätökset

Kaikkien kuntien ennalta ehkäisevälle perhetyölle yhteistä on lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukeminen ja lisääminen. Konu (2002,44) on laatinut Erik Allardtin hyvinvointiteorian pohjalta koulun hyvinvointikaavion. Urie Bronfenbrenner on puolestaan kehittänyt systeemiteorian, jossa lasta ei nähdä irrallisena kasvuympäristöstään. Bronfenbrennerin teoriassa lapsi on keskiössä mikrotasolla ja mikrotasojen keskinäisistä suhteista ja vuorovaikutuksesta syntyy mesotasotaso. Eksotasotason ihmisillä on välillinen vaikutus lapsen lähiympäristöön esimerkiksi kunnan päättävät elimet, jotka päättävät resursseista ja palveluista. Eksotasotalla tehdään päätöksiä, jotka toteutetaan mesotasotalla ja vaikuttavat mikrotasoon. Makrotasotalla sijaitsevat lait, yhteiskuntapolitiikka ja SOTE-uudistukset. Karkeasti ajateltuna Allardtin esittämät being (itsensä ilmaiseminen) sekä health (terveys) ovat yksilön mikrosysteemiä ja loving (ihmissuhteet) sekä having (materiaalisuus) tapahtuvat mesosysteemissä. Makro- ja eksotasotalla on näi-

hin välillinen merkitys. Selvityksemme perusteella kunnissa tehtävä ennaltaehkäisevää perhetyötä tehdään pääsääntöisesti lapsen mikrotasolla, mutta sillä on vaikutusta myös lapsen mesosysteemiin.

Aiemmin mainitussa perhetyön teoreettisessa perustassa systeeminen ajattelu on tärkeää työntekijällä, jotta nähtäisiin laajoja kokonaisuuksia sekä kyettäisiin toimimaan älykkäästi vaikeissa ja monimutkaisissa systeemirakenteissa. (Hämäläinen, Jones & Saarinen, 2014, 15.) Systeemiajattelua voimakkaammin kaikissa haastatteluissa nousi esiin voimavarakeskeisyys. Asiakkaan puolesta ei tehdä asioita, vaan tuetaan häntä löytämään omat voimavaransa asioiden ja ongelmien ratkaisemiseksi.

Selvityksen mukaan työskentelyä tehdään hyvinkin kirjavasti eri kunnissa. Jokaisessa selvityksemme kohteena olleessa kunnassa ongelmiin pyritään tarttumaan ja tarjoamaan apua ennen tilanteiden kriisiytymistä, vaikka aina se ei ole mahdollista. Tuusulan kunnassa koululaisten perhetyötä on kehitetty aktiivisesti ja toimintaa on toteutettu jo pidempään. Työskentelymuoto lähtee koululaisen ongelmista, mutta kietoutuu myös perheen ympärille ja perhe nähdään vahvasti vaikuttavana tekijänä lapsen koulunkäyntiin. Tuusulan malli helpottaa lastensuojelullista tarvetta puuttumalla jo ennalta. Koulun ollessa mukana yhteistyössä ongelmiin päästään puuttumaan jo aiemmin.

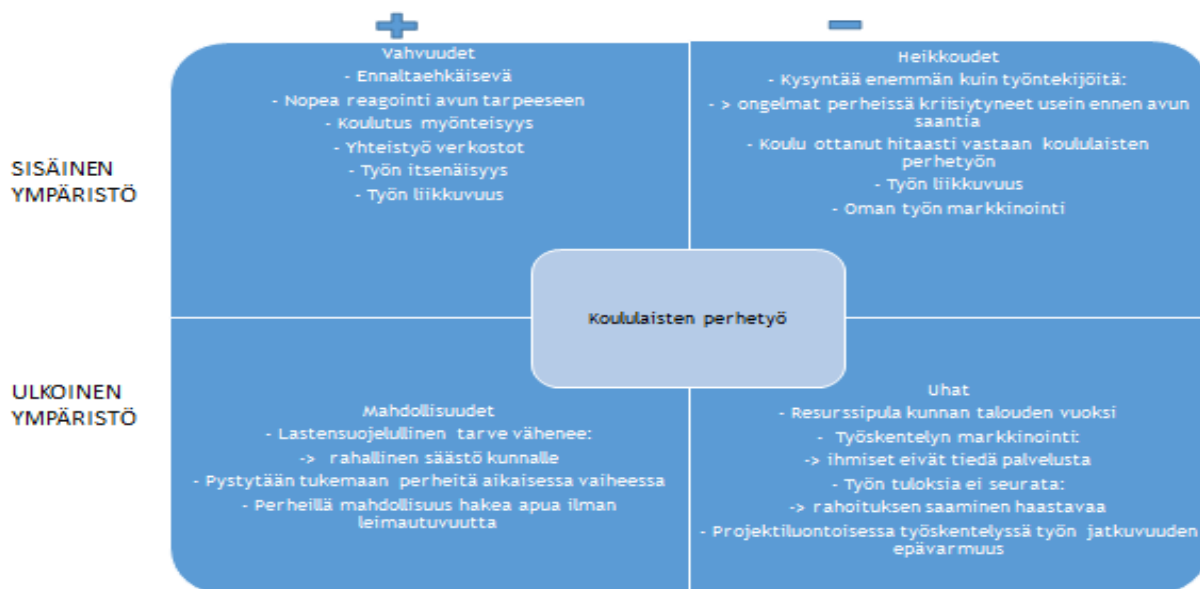
Selvityksemme perusteella koululaisten perhetyön nimikkeitä on käytössä useita eri variaatioita. Samaan tulokseen ovat päätyneet myös Järvinen ym. (2012, 15), jotka kirjoittavat, että perhetyöstä puuttuu kokonaan tarkkarajainen työnkuvaus sekä vakiintuneet työmuodot. Työnimikkeiksi nousivat KUUMA-kuntien alueella perhetyöntekijä, koululaisten perhetyöntekijä, sosiaaliohjaaja ja perheohjaaja. Tuusulassa nimike oli kertaalleen vaihdettu koululaistentukihenkilöstä koululaisten perhetyöntekijäksi. Koululaistentukihenkilön koettiin viittaavaan liikaa erilaiseen työmuotoon ja palveluihin, mitä tämän hetkinen työmuoto on. Nurmijärvellä nimike oli muutettu perhetyöntekijästä perheohjaajaksi ja perhetyöntekijöinä toimii tällä hetkellä kodinhoidollista tukea antavat työntekijät.

Pääosin kunnissa koululaisten perhetyötä toteuttivat ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet työntekijät. Koulutus pohja oli kuitenkin hyvinkin kirjava ja mainituiksi tuli sosionomi, yhteisöpedagogi, terveydenhoitaja, kehitysvammaohjaaja, lähihoitaja ja lastenhoitaja. Työntekijöiden erilainen koulutus pohja koettiin lähes poikkeuksetta rikkaudeksi työssä. Erilaiset koulutus pohjien nähtiin myös tuovan erilaisia tarkastelu perspektiivejä työhön.

Työn selkeä ja johdonmukainen raamitus nousi esille aineistosta tärkeänä. Kunnat, joissa työmuoto oli toiminut pidempään, työskentely oli saanut ympärilleen selkeän raamituksen ja sen nähtiin helpottavan työskentelyä. Kunnat, joissa työmuoto etsi vielä uomiaan koettiin työn epäselvän raamituksen heikentävän työn tehokkuutta. Jokaisessa kunnassa nähtiin kuitenkin,

että omaan työnkuvaan oli mahdollisuus vaikuttaa ja omaa persoonaa sai käyttää työvälineenä.

Lopuksi esittelemme aineistosta tekemämme SWOT- analyysin (kuvio 10), jossa on tarkoitus jäsentää koululaisten perhetyötä sisäisten ja ulkoisten tekijöiden ja vahvuuksien ja heikkouksien ristiintaulukoituna nelikenttänä. Swot-analyysissä tietyt asiat voivat olla samaan aikaan sekä vahvuuksia että heikkouksia. (Vuorinen 2013, 88-94.)

Kuvio 10: kouluperhetyön SWOT

9 Pohdinta

Selvityksemme luotettavuuden arviointiin toi haastetta se, ettei ennaltaehkäisevästä koululaisten perhetyöstä ole saatavilla vertailtavaa tutkimusta. Selvityksen puolivaiheilla meille selvisi, että koululaisten perhetyö työmuotona ja käsitteenä on arvailujen varaa jättävä. Jokainen ihminen ajattelee sen erilailla, sillä sille ei ole selkeää ja yhdenmukaista määritelmää. Tuloksista selvisi, että työ olikin suurimmalta osin ennakoivaa perhetyötä, joka ei painottunut kouluun monessakaan kunnassa.

Koulun sosiaalityön kentälle on myös alkanut nousta uusia nimikkeitä kuten koulusosionomi, joten koulun ja sosiaalityön kentällä toimivien nimikkeistö on hyvinkin sekalaista. Yhdenmukaistaminen auttaisi KUUMA-kuntia selkeyttämään yhtenäistä linjaa, sillä elämme suurten muutosten aikaa. Salmela ja Hannula (2013) kirjoittavat Helsingin Sanomissa Keski-Uudenmaan kuntien yhdistymissuunnitelmista. Hyvinkää, Nurmijärvi, Sipoo, Pornainen, Mäntsälä, Tuusula, Kerava ja Järvenpää ovat esittäneet jättiliitosta, jolloin Keski-Uudellemaalle syntyisi suurkunta. Lisäksi SOTE-uudistus voi mahdollisesti tuoda KUUMA-kuntia vielä lähemmäksi toisiaan ja yhteinen käytäntö työskentelyssä helpottaisi yhteistyötä tulevaisuudessa. Olimme

hieman yllättyneitä siitä, miten vähän tulevat SOTE-uudistukset ja lakiuudistukset nousivat esiin haastatteluissa. Kaikki haastateltavat suhtautuivat hienovaraisella varovaisuudella uteluihin, että miten uudistukset tulevat vaikuttamaan käytännön perhetyöhön. Haastateltavat olivat itsekin odottavalla kannalla.

Tässä selvityksessä keskityimme selvittämään ainoastaan kuntien järjestämää koululaisten perhetyötä. Kolmannen sektorin ja yksityisinä palveluina tuotettava perhetyö jäi rajauksen ulkopuolelle kokonaan. Kolmannen sektorin perhetyönä miellämme seurakuntien perhetyön sekä Mannerheimin Lastensuojeluliiton perhetyön. Haastatteluissa ei noussut esiin perhetyön tiivistä yhteistyötä kuntien, kolmannen sektorin ja yksityisten palveluiden välillä. Seurakunta mainittiin yhteistyötahona esimerkiksi ryhmien toiminnassa. Tulevaisuudessa olisi hienoa nähdä, että perhetyön toimijatahot eli kunnat, yksityiset palveluntuottajat sekä kolmas sektori löytäisivät yhteisen toimintastrategian, jotta ennaltaehkäisevä koululaisten perhetyö juurruttaisi paikkansa ja vahvistaisi olemassaoloaan.

Haastatteluiden kautta välittyi kuva, että koululaisten perhetyölle on paljon kysyntää. Toimintamuodolle ei ole selkeitä rakenteita ja työnkuva on monenkirjavaa. Jokainen perhe ja perheenjäsen on yksilöllinen ja tarve koululaisten perhetyölle on ainutkertaista ja yksilöllistä. Tästä syystä toimintamuotojen tulee olla joustavia ja niiden tulisi muokkautua tarpeen mukaisiksi. Tämän tutkimuksen tiedonkeruuvaiheessa saimme kirjallisuudesta käsityksen, että perhetyö jakaantuu ennaltaehkäisevään eli ei-lastensuojelulliseen perhetyöhön ja lastensuojelulliseen perhetyöhön. Selvityksemme pohjalta meille jäi kuitenkin tuntuma, että ongelmat ovat jo aika kroonistuneita sekä kriisiytyneitä siinä vaiheessa kun tullaan koululaisten perhetyön asiakkaaksi. Eli riittääkö jako vain kahteen luokkaan. Todella lyhytkestoista, neuvontatyypistä koululaisten perhetyötä ei käytännössä ollut ollenkaan. Lisäksi havaitsimme, että paikoitellen työskennellään ainoastaan kouluikäisen lapsen tai nuoren kanssa. Jäimme pohtimaan, että riittääkö kriisiytyneessä tilanteessa pelkästään lapsen tai nuoren kanssa työskentely vai tulisiko perhe saada mukaan kokonaisvaltaisesti.

Tässä tutkimuksessa tarkastelimme perhetyötä työntekijöiltä saatujen selonteiden perusteella. Tutkimusta olisi mielenkiintoista jatkaa selvittämällä perhetyötä asiakkaiden eli perheiden näkökulmasta ja opettajien sekä kuraattorien näkökulmasta. Tämän jälkeen voisi tehdä selvityksen, että näkevätkö kaikki osapuolet perhetyön samalla tavalla ja miten perhetyötä pitäisi kehittää, jotta se palvelisi perheitä parhaiten.

Kerätessämme materiaalia tätä tutkimusta varten kiinnitimme huomiota siihen, että perhetyön parissa työskentelevät suhtautuvat työhönsä varsin intohimoisesti. He olivat valmiita jakamaan tietonsa ja osaamisensa työmme kautta asiasta kiinnostuneille. Olemme pohtineet koko opinnäytetyöprosessin ajan, että miksi ennaltaehkäisevä koululaisten perhetyö ei kuitenkaan ole saanut virallista jalansijaa koulun sosiaalityön kentässä, vaikka kentällä toimii valta-

vasti aktiivisia ja suurella sydämellä työtä tekeviä työntekijöitä? Ammattinimike tulisi yhdenmukaistaa ja virallistaa sekä laatia toimenkuva, jotta ennaltaehkäisevää perhetyötä voitaisiin tasavertaisesti kunnissa järjestää. Lisäksi opettajien koulutuksessa voitaisiin enemmän painottaa yhteistyötä koulun eri toimijoiden kanssa. Ennalta ehkäisevälle perhetyölle olisi varmasti kysyntää varhaiskasvatuksesta lähtien. Olemme huomanneet selvityksessämme luetun kirjallisuuden ja kokemuksen kautta, että koulu instituutiona on hyvin suuressa merkityksessä lapsen ja nuoren kasvussa. Miksi emme olisi valmiita koulun sisällä, ammattitaitoisella ja suuremalla kapasiteetilla, ottamaan vastaan ongelmat ja tukemaan oppilaita heti avun tarpeen ilmettyä. Tulokset tulisivat varmasti hyvinkin pian näkyviin lastensuojelun puolella pienentyneinä asiakasmäärinä. Koululaisten perhetyö vastaisi myös aikamme haasteisiin, joista suurin on tällä hetkellä pakolaisvirta Suomeen. Opettajan pedagogisen työrauhan saavuttamiseksi meidän on saatava lisää ihmisiä koulun kentälle auttamaan oppilaita, jotka tulevat kouluhimme eri kulttuureista.

Haastatteluiden aikana meidät yllätti, kuinka suuri merkitys työntekijöille on sillä, kuuluvatko he hallinnollisesti sosiaali- vai sivistystoimen alaisuuteen. Merkitys korostui, mikäli koulutoimi ja koululaisten perhetyö kuuluivat rakenteellisesti eri hallintokuntien alaisuuteen. Koululaisten perhetyöntekijöiden toimiminen sosiaali- ja terveystoimen alaisuudessa koettiin merkitykselliseksi, sillä silloin perhetyöntekijän koettiin olevan koulun ulkopuolinen yhteistyöntekijä. Heidän mukaansa sosiaali-sanalla on negatiivinen leima ja perheillä on suurempi kynnys ottaa yhteyttä sosiaalityöntekijöihin kuin sivistystoimen alaisuudessa toimiviin henkilöihin. Toisaalta koululla sivistystoimen alaisuudessa työskentelevä on lähellä arkea ja nuoria. Koululla työskentelevää on helppo lähestyä, kun hän on tuttu aikuinen. Koululla työskentelevä ei välttämättä asioi niin paljon koko perheen kanssa. Perheiden kotona käyvien kouluperhetyöntekijöiden työn ero kotipalvelun perhetyöhön on pientä.

“ Lapsi ei ole osa sivistystoimea, ei osa sosiaali-ja terveystoimea, eikä liikuntatoimeakaan. Lapsi on ihminen, kokonainen elämä, joka tarvitsee tukeen aikuisen ihmisen, joka ei ole sidottu kellokortein ja rahavaroin toimialaan.” (Vartiamäki & Niemelä 2010, 57.)

Lähteet

Painetut lähteet

- Alastalo, M. & Åkerman, M. 2010. Asiantuntija haastattelun analyysi: Faktojen jäljillä. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 372-392.
- Bronfenbrenner, U. 2002. Ekologisten järjestelmien teoria. Teoksessa Vasta, R. (toim.) Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä. Suomi: UNIPress, 221-288.
- Eskola, J. 2007. (Teema)haastattelututkimuksen toteuttamisesta. Teoksessa Viinamäki, L. & Saari, E. (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus. Helsinki: Tammi 32-46.
- Heinonen, S., Kurki, S., Kuusi, O., Ruotsalainen, J., Salminen, H. & Viherä, M-L. 2013. Tulevaisuudentutkimuksen käsitteitä. Teoksessa Miten tutkimme tulevaisuuksia? Kuusi, O., Bergman, T. & Salminen, H. (Toim.) Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura, 248-266.
- Juntunen, E. & Vihavainen, S. 2015. Lasten hyvinvoinnin uhkana päihteet. Helsingin Sanomat. 5.11.2015.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Honkanen, E. & Suomala A. 2009. Oppilashuollon käsikirja. Keuruu: Tammi.
- Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila-Haapakoski, S. & Nivala, V. 1998. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Jyväskylä: Gummerus.
- Isoherranen, K. 2005. Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen A. 2012. Perheen parhaaksi - Perhetyön arkea. 2. painos. Helsinki: Edita.
- Kari, K. 1945. Äiti, kasvata minut terveeksi. Helsinki: Otava.
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Tampere: Vastapaino. 2., uud.p.
- Mahkonen, S. 2014. Uusi oppilashuoltolaki työvälineenä. Porvoo: Bookwell.
- Metsämuuronen, J. 2008. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Opiskelijalaitos. 4. painos. Vaajakoski: Gummerus.
- Nevalainen, V. & Nieminen, A. 2010. Opettajan psykologia. Helsinki: Edita.
- Pärnä, K. 2012. Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. Väitöskirja. Turun yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Turku: Uniprint.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P., & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 9-36.
- Rönkkö, L. & Rytkönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOY.
- Salmela, M. & Hannula, T. 2013. Keski-Uudenmaan suurkunta voi olla uhka Helsingille. Helsingin Sanomat. 28.3.2013.

Siekinen, K. 2007. Syvähaastattelu. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Juva: WS Bookwell. Jyväskylä: PS-kustannus, 44-59. 2. painos.

Wallin, A. 2011. Sosiaalityö koulussa avaimia hyvinvointiin. Tietosanoma Oy. Tallinna Raamatutrukikoda.

Vartiamäki, T. & Niemelä, M. 2010. Icehearts - koulun kyljessä. Vaasa: Arkmedia Oy.

Vuori, J. & Nätkin, R. (toim). 2007. Perhetyön tieto. Vastapaino: Tallinna Raamatutrukikoda.

Vuorinen, T. 2013. Strategiakirja. BALTOprint. Talentum.

Quinn-Lee, L. 2014. School Social Work with Grieving Children. Children & Schools. 2014, Vol.36(2), p.93-103.

Lait:

Hallintolaki 434/2003

Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämiseksi 504/2002

Laki lapsen huollosta ja tapaamisesta 361/1983

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000

Laki sosiaalihuollon henkilöstön kelpoisuuksista 272/2005

Lastensuojelulaki 417/2007

Nuorisolaki 72/2006

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013

Peruskoululaki 476/1983

Sosiaalihuoltolaki 710/1982

Suomen perusopetuslaki 628/1998

Suomen perustuslaki 731/1999

Uusi sosiaalihuoltolaki 1301/2014

Sähköiset lähteet:

Ahonen, S-T. 2012. Koululaisten perhetyöntekijöiden toimenkuva uudistus Tuusulan kunnassa. Laurea ammattikorkeakoulu: Hyvinkää. Ylempi AMK- opinnäytetyö. Viitattu 24.5.2015
<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/51780/ToimenkuvauudistusAhonen.pdf?se-quence=1>

Andersson, A., Herala, K., Kesti, E. & Leinonen, P. 6.8.2014. Sosiaalityö kouluihin - ennakoivaa lastensuojelutyötä. Lounais-Lappi.
<http://www.lounaislappi.fi/Mielipiteet/1194919518072/artikkeli/sosiaalityo+kouluihin+ennakoivaa+lastensuojelutyota.html>

Futurix. 2015. Tulevaisuuden tutkimuksen käsitteitä. Viitattu 20.5.2015.
http://www.futurix.org/fi/materiaalit/tutkimus/04_kasitteet/kasitteita_a-r?C:D=347663&selres=347663

Hoppiari, M. 2014. Moniammatillinen yhteistyö varhaiskasvatuksen kokemana. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Yhteiskuntapolitiikka. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 6.11.2015.
http://www.socca.fi/files/3810/Moniammatillinen_yhteistyö_varhaiskasvatuksen_kokemana.pdf

Hämäläinen, R., Jones, R. & Saarinen, E. 2014. Being Better Better. Living with system intelligens. Aalto University Publications. Viitattu 29.8.2015.
http://sal.aalto.fi/publications/pdf-files/being_better_better_living_with_systems_intelligence.pdf

Härkönen, U. 2008. Teorian ja tutkimuskohteen vuorovaikutus - Bronfenbrennerin ekologinen systeemitteoria ihmisen kehittymisestä. Joensuun yliopisto. Savonlinnan opettajankoulutuslaitos. Viitattu 1.11.2015.
<http://sokl.uef.fi/verkkojulkaisut/monitiet/pdf/harkonen.pdf>

Höjer, I. & Johansson, H. 2013. 16:1. 22-36. School as an opportunity and resilience factor for young people placed in care. European Journal of Social work.
 Viitattu 9.11.2015 <http://dx.doi.org/10.1080/13691457.2012.722984>

JYU.Jyväskylän Yliopisto.2015.Tutkimuksen toteuttaminen. Koppa. Viitattu 12.5.2015.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/tutkimuksen-toteuttaminen>

Kulmala, J. & Kyrö, P. 2004. The roots and the content of benchmarking. Viitattu 1.5.2015.
www.metodix.com

Kaivo-oja, J. 2010.Benchmarking- ja edelläkävijäanalyysit ennakkoinnin perusmenetelmänä. Viitattu 2.9.2015.
<http://www.foresight.fi/2010/09/07/benchmarking-ja-edellakavijaanalyysit-ennakkoinnin-perusmenetelmana/>

Konu, A. 2002. Oppilaiden hyvinvointi koulussa. Tampereen yliopisto. Terveystieteen laitos. Akateeminen väitöskirja. Viitattu 3.11.2015.
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67186/951-44-5445-6.pdf?sequence=1>

KUUMA. 2015. Metropolialueen kilpailukykyinen KUUMA-seutu. Viitattu 31.6.2015.
<http://www.kuuma.fi/>

Kuuskeri, C. 2013. Koulunsosiaalityö ja lastensuojelutyö moniammatillisen työyhteisön näkökulmasta. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 4.9.2015.
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/84294/gradu06500.pdf?sequence=1>

KvantiMOTV. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Kyselylomakkeen laatiminen. Viitattu 8.9.2015. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kyselylomake/laatiminen.html>

Lastensuojelun keskusliitto 2012 Lehdistötiedotteet 2012. Viitattu 4.1.2015.
http://www.lskl.fi/tiedottaa/tiedotusvalineille/tiedotteet/tiedotteet_2012/ehkaisevaan_las-tensuojeluun_panostaminen_kannattaa.2576.news

Maahanmuuttovirasto. Lehdistötiedote 30.9.2015.Viitattu 1.10.2015.
http://www.migri.fi/medialle/tiedotteet/lehdistotiedotteet/lehdistotiedotteet/1/0/maahan-muuttovirasto_jaadyttaa_paatoksenteon_irakilaisille_ja_somalialaisille_62760

Nuutinen, O. 2015. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali. Hiljainen tieto.Jyväskylän yliopisto. Viitattu 26.10. <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/hiljainen-tieto>

Opetushallitus. 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Viitattu 4.9.2015.
<http://www.oph.fi/ops2016/perusteet>

Paananen, S. 2006. Lapsen hyvinvointia edistävä arki päivähoitossa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu-tutkimus. Kasvatustieteen laitos. Viitattu 3.11.2015.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18202/URN_NBN_fi_jyu-2006395.pdf?sequence=1

Punainen risti. 2015. Syyria ja lähialueet. Viitattu 12.10.2015.
<https://www.punainenristi.fi/node/799/lahti-ita-pohjois-afrikka/palestiinalaisalueet>

Ratkes ry. 2015. Tietoa ratkaisukeskeisyydestä. Viitattu 4.11.2015.
<http://www.ratkes.fi/tietoa-ratkaisukeskeisyydestae/artikkeleita/ratkaisukeskeisyys-paehkinaenkuoressa/>

Riihimäki. Huolenpitoa-hanke. 2015. Viitattu 12.4.2015.
<http://www.riihimaki.fi/palvelut/sivistyspalvelut/perusopetus/perusopetuksen-hankkeet/huolenpitoa-hanke/>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. Haastattelu. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 19.2.2015.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>.

Sitra. 2015. Maaailma muuttuu. Pysykö Suomi kärryillä? Viitattu 30.8.2015.
<http://www.sitra.fi/uutiset/maailma-muuttuu-pysyko-suomi-karryilla>

SOSTE. Suomen sosiaali ja terveys ry. Arviointityökaluja. Viitattu 25.2.2015.
<http://www.soste.fi/elinvoimaiset-jarjestot/arviointitoiminta/arviointitietoa/arviointityokaluja-2.html>

STM. Sosiaali- ja terveysministeriö. 2010. Sosiaalisesti kestävä Suomi. Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategia. Viitattu 7.11.2015.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112320/URN%3aNBN%3afi-fe201504223250.pdf?sequence=1>

STM. Sosiaali- ja terveysministeriö. 2012:1. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2012-2015. Viitattu 7.11.2015.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112146/STM_2012_%20KASTE_FI_uusi.pdf?sequence=3

STM. Sosiaali- ja terveysministeriö. Kuntainfo. 4/2015. Viitattu 14.8.2015.
<http://stm.fi/documents/1271139/1427058/sosiaalihuoltolaki.pdf/b37fa129-049b-479c-a27f-b459e41b3b42>

STM. Sosiaali- ja terveysministeriö. 2015. Sosiaalihuoltolaki uudistuu: lapsiperheet. Viitattu 14.8.2015.
<http://www.slideshare.net/stmslide/sosiaalihuoltolaki-uudistuu-lapsiperheet>

THL. 2014a. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Hyvinvointi- ja terveyserot. Hyvinvointi. Viitattu 1.11.2015.
<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi>

THL. 2014b. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Hyvinvointi- ja terveyserot. Koulutus. Viitattu 1.11.2015.
<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/koulutus>

THL. 2015. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 4.1.2015.
<http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo>

Tilastokeskus. 2015. Sosioekonominen asema. Viitattu 8.11.2015.
http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/sosioekon_asema.html

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista.
http://www.lskl.fi/files/206/LOS_sopimus.pdf

Kuviot

Kuvio 1: Kasvun edistäminen ja varhainen tuki	12
Kuvio 2: Koulun hyvinvointi profiili	14
Kuvio 3: Bronfenbrennerin systeemiteoria)	15
Kuvio 4: Perhetyön toteutusmuodot	19
Kuvio 5: Megatrendit	21
Kuvio 6: PESTE-kuvio	22
Kuvio 7: Opinnäytettyön eteneminen	24
Kuvio 8: KUUMA-kunnat.....	26
Kuvio 9: Toimintaympäristön haasteita	38
Kuva 10: kouluperhetyön SWOT	44

Liitteet

Liite 1 Haastattelurunko.....	54
Liite 2: Kyselylomake koululaisten perhetyöstä Kuuma-kunnille.....	55

Liite 1 Haastattelurunko

Kun työssä on enemmän kuin yksi liite, liitteen numerointi ylätunnisteeseen korjataan seuraavasti: osan loppuun tehdään osanvaihto Sivun asettelu -välilehdeltä ja lisäksi täytyy poistaa linkitys edelliseen osaan: avaa uuden osan ylätunniste ja napsauta työkaluriviltä pois linkitys edelliseen osaan. Linkitys-painike on vanhoissa Word-versioissa päällä ollessaan oranssinpunainen ja uusimmassa 2013-versiossa tummansininen. Kun linkitys on poistettu, voi kirjoittaa ylätunnisteeseen uuden osan numeron.

SYNTY:

- vapaa kuvaus miten perhetyö on syntynyt kunnassa?
(sivistystoimi/sos- ja terveys, hallinto)

NYT:

vapaa kuvaus miten perhetyötä tehdään nyt?
(nimikkeet, toimintamalli, työn kuvaus)
teoreettinen viitekehys tai toimintamalli kuten voimavarakeskeisyys? miksi tämä malli?
asiakkaiden valikoituminen
(prosessi)
kirjaaminen
sosiaalihuoltolain uudistuksen muutos

TUKI:

tuki
(työnohjaus)
rahoitus
työntekijöiden ja esimiesten osaamisen tukeminen
(ohjaus/koulutus)

TULOKSELLISUUS:

Onko tutkittu hyötyjä jollain menetelmillä? tuloksia? dokumentteja tästä?
työn kehittäminen
laatu

MIKÄ TOIMII

HAASTEET/PARANNETTAVAA

Liite 2: Kyselylomake koululaisten perhetyöstä Kuuma-kunnille

1. Kuva omin sanoin miten perhetyö on syntynyt kunnassanne?
2. Miten perhetyötä toteutetaan kunnassanne tällä hetkellä (mm.ketkä tekevät,yhteistyötohot, sivistystoimen vai sosiaalitoimen alaisuudessa)?
3. Mihin teoreettiseen viitekehykseen perhetyö sijoittuu? Onko työskentelyn taustalla jokin toimintamalli kuten voimavarakeskeisyys? Miksi juuri tämä malli?
4. Miten perhetyön asiakkaat valikoituvat? Mitä kautta ja kuka ohjaa?
5. Kuka toimii perhetyöntekijöiden esimiehenä?
6. Millä tavoin perhetyön työntekijöiden ja esimiesten osaamista ja työssä jaksamista tuetaan?
7. Miten perhetyö rahoitetaan kunnassanne?
8. Mikä on kuntanne perhetyössä toimivaa?
9. Mitä haasteita/parannettavaa on kuntanne perhetyössä?

Tuloksellisuus:

Onko tutkittu hyötyjä jollain menetelmillä? tuloksia? dokumentteja tästä?

Työn kehittäminen